

R 176308
ŠOTORSKA KNJIŽNICA

VSEBINA

Dr. M.R.: LOVSKI BLAGOR	Str.	1
Trooper Blake: ŠLEM H. GRAUMANNA	„	7
TAKSI!... TAKSI!... ..	„	9
A. Tolstoj: KNEZ SEREBRJANI	„	13
SLOVENSKI MOŽJE	„	59
PRISPEVKI NASIH FANTOV IN DEKLET	„	62

Urejuje: IVAN UČENIKOV

ISTRA

FEBRUAR 1943
MAREC

Št. 7 in 8

TRST

GORICA

SREDNJI VZHOD

ZALOŽIL IN IZDAL JUGOSLOVANSKI ODBOR IZ ITALIJE

A 176308

176308

99 308/1962

Urejuje: **IVAN UČENIKOV**

LOVSKI BLAGOR

Bila je ena izmed najhujših zim, kar jih pomnim. Neko popoldne sredi januarja je prejel moj prijatelj telefonično obvestilo od gozdne uprave v Kočevju, da so v Medvedjem gozdu obkrožili divje svinje in da naj pride s še drugimi lovci na pogon, ki je bil napovedan za naslednje jutro. Z večernim Kočevarjem se nas je sedem Nimrodov odpeljalo iz Ljubljane, ker zaradi visokega snega nismo mogli z avtomobili.

Zjutraj smo se s sankami peljali v lovišče. Na kraju sestanka sta že čakala lovca, ki sta potrdila, da je pet velikih prašičev obkroženih v goščavi. Obšla sta ves prostor, a sledov nazven nista našla. Vodja lova nas je še obvestil, da ne smemo streljati medvedov, ki so zaščiteni. Po gozdovih pa da se klati stara košuta, ki se je od nekje zatekla. To lahko uplenimo, toda šele po končanem pogonu na prašiče. Povedal je nadalje tudi to, da če kdo opazi prašiče, pa bi jih sam ne mogel streljati, naj z enim žvižgom pove da se pomikajo od njega na levo, z dvema pa, da gredo na desno.

Potem smo odkorakali na precej oddaljena stojišča. Skoro meter visok sneg je oviral hojo, da smo se le počasi pomikali naprej. Hvala Bogu sem bil med zadnjimi in imel že precej shojeno gaz.

Moje stojišče je bilo prav ugodno - kakih osem metrov od poti, po kateri so odšli drugi lovci. Ogleдал sem si možnosti streljanja in dognal, da lahko streljam na levo in desno - na pot. Za menoj je bila goščava z ozkimi presledki, pred menoj pa onstran poti tudi goščava; vsa zasnežena in v ivju da se sploh ni moglo videti skozi. Edina odprtina, poldrug meter

široka je ležala naravnost pred menoj. Skozi njo sem imel par metrov vpogleda v notranjost goščave.

Hitro sem nabasal karabinko s šestimi naboji, dva pa sem utaknil v kožuhov žep, da jih imam pri roki. Nato sem poldrugi meter v krogu razril sneg do tal, da sem se lahko neovirano premikal. Bil sem kakor v velikem kotlu in ko sem sedel na lovski stolček, je samo glava gledala iz njega. Od hoje sem bil popolnoma vznojen, zato me je kožuh, ki sem ga med potjo nosil na nahrbtniku, prav dobro grel. Zakuril pa sem si še bolj z obilnim požirkom iz čutare. Tudi veter je dobro vlekel od mene proti poti, kar sem dognal na prižgani vžigalici.

S puško na kolenih sem negibno čakal in ko je strel iz samokresa javil pričetek pogona, sem bil tem pazljivejši. Dolgo, dolgo ni bilo nič čuti, kajti gonjači so se v visokem snegu in zasneženem grmovju le težko in počasi pomikali naprej. Pogon je bil tih, da bi še prašiči prehitro ne splašili.

Končno slišim na desni strani presunljiv žvžg, ki se ni ponovil. To je bilo znamenje, da gredo prašiči proti moji strani. Puško sem imel že napeto in potegnili sem še brzec za rahlo sprožitev.

Popolnoma mirno sem upiral oči na pot po desni strani. Čez čas opazim, da se je z vršička grmovja, onstran poti strelsal sneg. Naglo vstanem, prislonim puško k licu in namerim v odprtino pred seboj. Skoro se pokaže s snegom pokrita črna gmota, ki orje sneg onstran odprtine. Nagnem puško nizko in že sprožim. V istem hipu tudi že repetiram, da podvojim strel, če bi bilo treba. Toda za prvo gmoto, ki je že skoro izginila za grmovjem, se pojavi druga, na katero seveda tudi strahljam. Bliskovito repetiram in nastavim puško k licu. Že stopa mimo tretja gmota, ki dobi tretji strel. Mehanično repetiram in že je krogla tudi v četrti gmoti, ki pa ni bila več toliko zasnežena. Spet repetiram in vstrelim že v peto črno maso in končno v šesto, ki pa je kazala le še drugo polovico trupla.

Puška je bila prazna, jaz pa na vrhuncu razburjenosti. Kar vrglo me je na stolček in začel sem se tresti kot v največji mrzlici. Cev je bila silno vroča; dobro, da je bila do konca vdelana v lesu, sicer bi je ne mogel držati. S tresočimi rokami sem končno poiskal cigareto in jo prižgal, da nekoliko pomirim živce.

Streljati ne morem več, sem si mislil, pa sem vseeno porinil še ostala dva naboja v puško in jo napeto položil na kolena. Premišljeval sem, ali sem sploh kaj zadel s svojim bombardiranjem, kajti videti ni bilo ničesar v odprtini, pa tudi slišal nisem nič, ker je vladala popolna tišina.

Nenadno zaslišim za hrbtom močno sopihanje. Hitro sem vstal, vrgel cigareto v sneg in se obrnil s puško v rokah. Kakor sem že omenil, je bila tu goščava z nekaterimi presledki, skozi katere se je malo dalje videlo. Sopihanje je bilo čedalje močnejše in se je bližalo z leve strani, zato sem prvemu presledku posvetil vso pozornost. Opazil pa sem, da je bil v tem presledku ravno na sredi sneg mnogo višji od drugod. Najbrže je tu pod snegom ležalo deblo. Sopihanje se je spremenilo že v pravcato hropenje, ko se nenadoma pojavi na visokem vratu manjša glava z ušesi, odprtim gobcem in visečim jezikom. Ko vgleдам še črnorjavji trup z močno premikajočo se lakotnico, sem spoznal košuto. Prisopihala je ravno do višjega snega, ko sta ji prednji nogi zadeli ob oviro. Res je tam ležalo deblo kot sem domneval. Košuta se je vspela čez in oddrsala sneg z debla. Pri tem je že bila puška pri licu in počilo je. Hropenje se je oddaljevalo za goščavo in počasi potihnilo. Instinktivno kakor vselej sem repetiral ter buljil v prazno odprtino. Že pa čujem ponovno tišje sopihanje in pri deblu se dvigne črnosiva glava z majhnimi uhlji in z dolgim široko odprtim gobcem, iz katerega je mahal krvavordeč jezik. Še vedno sem se tresel od razburjenosti, toda mehanično je zdrknila puška k licu in po gozdu se je zamolklo razlegal moj osmi strel. Pošast je izginila za grmovje, še malo hropenja, potem pa vse tiho je bilo.

Puško sem porinil s kopitom v sneg in s šklepetajočimi zobmi sedel na stol. Novih nabojev nisem poiskal v nahrbtniku, ker ne bi hotel več streljati, zato sem pa stisnil čutaro s slivovko za vrat in dolgi požirki so mi zopet privezali dušo. Ko si še zapalim cigareto, so se začele zbirati misli v glavi, da premeljejo vse te dogodke. Radoveden sem bil, ali sem sploh kaj zadel, toda s stojišča nisem smel. Pa tudi ne mogel, ker sem občutil silno živčno utrujenost, ki se je polastila tudi telesa.

Ko je nato trikratni glas trobke lovskega vodje naznanil konec pogona in so začeli prihajati lovci z leve in desne, spredaj pa gonjači - vsi na mesto, kamor sem streljal - sem še vedno

mirno sedel na stolu, puhal dim v zrak in pil topel čaj. Nazadnje sem se do dobra pomiril.

"Kaj ste streljali?", me je vprašal vodja lova.

"Šest strelav sem oddal na prašiče", sem odgovoril, "a ne vem, če sem kaj zadel."

"Pa saj je bilo le pet velikih prašičev, ki sem jih razločno videl, pa nisem mogel streljati, zato sem zažvižgal."

"Zdi se mi, da jih je bilo šest. Toda vse je šlo tako hitro mimo. Saj ste slišali, da sem streljal skoro v sekundah."

"Pa res, pravo bombardiranje. Pa vendar pogledjmo, če je kaj obležalo. Ni vraga, da bi česa ne zadeli, saj so bile tarče dovolj velike!"

Malo se mi je nos zafrknil na te zaslužene besede. Peljal sem lovce k odprtini, v katero sem streljal.

"Fili!" je zažvižgal vodja, saj tu je gaz, kakor bi korakala četa vojakov. Hej, tu je že kri, nekaj bo že."

Ko smo korakali po gazi na levo stran se mi je nos kar sam po sebi ošabno dvigal. Na obeh straneh je bilo čedalje več krvi, ki se je kar žareče odražala v snegu. Bilo bi je za cele luže, če bi ne bilo snega.

Skoro smo zagledali črno gmoto, deloma zasneženo, poleg nje pa še drugo.

"Victoria!" je zaklical vodja, "samo da sta dva!"

Gonjač Lampeter, ki je bil najbolj nestrpen je hitel naprej, prešel oba prašiča in po nadaljni gazi izginil za grmovjem.

"Joj, joj!" je klical kakor obseden, "tri, štiri, pet, šest, vse je mrtvo! Svinja mrtva!" je vreščal po nemško, pritekel nazaj, me zgrabil za roko ter venomer kričal:

"Lovski blagor! Lovski blagor!"

Vsi so me gledali kot posebno čudo, meni se je pa obraz kar napihnil od ponosa.

"Spravite prašiče na pot!" je ukazal vodja gonjačem, potem ko mi je z ostalimi odkrito ali neodkrito (ne vem) čestital na tem gorostasnem lovskem blagru. Sicer pa ne bi nobenemu zameril zavisti, te je pri lovcih največ.

Odšli smo na pot in kmalu so privlekli dva prašiča, oba starca in velika. Prva je bila svinja, drugi merjasec z obilnimi okli in čekani.

"Oba zadeta v vrat, žila odvodnica prestreljena," je ugotovil vodja lova. "Čestitam na lepi trofeji!"

Privlekli so druga dva; nato zopet dve svinji, zadeti v pleče, najbrže sta imeli prestreljeni srca.

Potem smo precej časa čakali, ker so gonjači odkopavali sneg, kamor sta se zarila zadnja dva prašiča.

"Joj, medved" smo zaslišali vreščati Lampretov glas.

Vsi smo ostrmeli in jaz sem prebledel ko zid.

"Ni mogoče," sem ugovarjal, "saj so marširale samo črne, deloma s snegom pokrite mase mimo mene."

"Medved je tudi črn," je zajedljivo pripomnil vodja, "to je pa sitna stvar, če je res."

Pet gonjačev je s težavo privleklo ogromno medvedovo truplo. Bil je res izreden primerek, ki ga po izjavi vodje lova najbrž še niso ustrelili v kočevskih gozdovih. Vse je občudovalo velikansko zverino in več občudujočih, kakor zavistnih pogledov me je srečalo.

Zadet je bil v hrbtenico in je bilo čudno, da se je še tako daleč zavlekel.

Ko so privlekli še zadnjega prašiča, ki je bil tudi samec s precej zavitimimi okli in čekani ter zadet tudi v hrbtenico, sem stopil k vodji lova in resno dejal:

"Prepričan sem, da sem ravnal kot pravi lovec. Po nesreči je bil med prašiči medved. Pojdimo na lice mesta, da se vsa reč razjasni in da napravimo zapisnik."

"Prav imate," je odgovoril vodja, "da bi namenoma streljali na medveda, nikakor ne dvomim, vendar je bolje, da ugotovimo, ali ste bili tudi dovolj previdni pri izbiri cilja."

Z vodjo sva odšla v kotel, dočim so se ostali postavili za nama, nekateri tudi na poti, na vsaki strani odprtine. Eden je odmeril razdaljo od kotla do gazi, po kateri so koracali prašiči in naštel petnajst korakov.

"Predstavlajte si zdaj," sem pričel, "to odprtino kot filmsko okno, za katerim se naglo pomikajo enako velike figure iste barve, druga za drugo brez presledkov. V 10 sekundah sem oddal šest strellov, torej sem zadel vsako figuro le zaradi tega, ker je bila precej široka oziroma dolga. Zadetki so bili pri prvih dveh v vrat, pri drugih dveh v pleče, pri medvedu in petem prašiču pa v hrbtenico. Kljub temu sem bliskovito hitro repetiral, ciljev niti izbirati nisem mogel, ampak sem slepo streljal v črne gmote prepričan, da ne more biti drugega ko prašič. Poleg tega so bile živali še napol pokrite s snegom, ki se je usipal nanje, ko

so lezle skozi goščavo. Kako naj bi potem razločeval posamezne kose, tudi če bi ne bil razburjen? Rad bi poznal lovca, ki bi s polno zavestjo in prepričanjem, tega ne storil. To je ena stran. Druga pa je, da še nikoli ni bilo slišati, da bi se medved mešal med prašiče, narobe, izogiba se jih od daleč. Zdaj pa sodite!"

"Res je!" se je oglasil upokojeni šumarski nadsvetnik ing. J., njegovo mnenje je bilo vsekakor merodajno. "Po položaju, ki ga imamo pred seboj, ne bi nihče izmed nas postopal drugače. Zato gospodu tovarišu ne moremo očitati neprevidnosti, še manj pa kake krivde."

"Tudi zame je stvar popolnoma jasna in bom tako tudi poročal okrajnemu načelstvu in gospodu knezu," je izjavil vodja lova. "Zapisnika nam niti ni treba sestavljati. Medved je padel v takih okoliščinah, ki jih gotovo nihče ni mogel naslutiti."

"Ali potem ste po krajšem presledku oddali še dva strela." me je pobaral vodja. "Kaj pa je s tema?"

"Streljal sem v nasprotno odprtino," sem odgovoril in pokazal smer. "En strel sem oddal no košuto, drugega na sivo pošast; bil je to najbrže velik pes, ki je gonil košuto. Bila je že tako upehana, da je samo še hropeła. Pojdimo na sled, morda sem tudi tu kaj zadel!"

Odšli smo na sled in takoj opazili na obeh straneh gazi krvave lise v snegu. Nismo napravili še dvajset korakov, ko se nam je pokazalo v snegu iztegnjeno truplo.

"Volk!" je zavreščal Lampeter, ki je bil spet prvi. Tekel je še naprej po gazi, ki je vodila okrog grmovja, in zopet zakričal: "Še en volk in košuta!"

"Hudiča!" je veselo zarobantil vodja, "kaj pa ste danes obljubili Diani, da vam je bila tako naklonjena. Najodkritosrčnejši lovski blagor!" Krepko mi je stisnil obe roki, kar so storili tudi ostali lovski tovariši.

Za grmom je ležala košuta, za njo pa kapitalni volk, ki se je še v smrtnem krču zagrizel v eno svojih zadnjih nog, da so mu le s težavo z močno palčico razklenili čeljusti. Uganka, da sem z dvema streloma pogodil tri živali, se je tudi razrešila. Moj drugi strel je prestrelil volka v pljučih in izstopivša krogla je zadela drugega volka izza njega v vrat.

Ko so še ta trupla privlekli na pot, smo šele pravilno uočili vso veličino plena. Bilo je to pravcato bojno polje, ki ga tako raznovrstnega gotovo še ni videl nobeden navzočih lovcev. Pet

velikih prašičev, ogromen medved, stara košuta in kar je bilo še največ vredno, dva volkova, najpožrenejši zveri naših gozdov.

Vse me je občudovalo. Čestitanj ni hotelo biti konec. Moral sem piti iz neštevilnih čutaric, da se mi je že vrtelo v glavi in se me je že kar pollašal napuh, češ vse to sem sam uplenil, vas dvajset pa nič...

"Ej, to moramo pa slikati", je zavpil mladi Jenčič, ki je nosil fotografski aparat s seboj. Postavili so me na sredo bojnega polja in Lampeter mi je pritisnil na kučmo venec smrekovih zelenih vejic, Lampeter in König sta me dvignila na rame ter zavpila: "Živio, naš lovski kralj"

Slabost me je prišla v nogah in še predno sem se do dobrega zbral, sem izgubil ravnotežje in štrbunknil v sneg z glavo naprej...

Strel iz samokresa, ki je naznanil začetek pogona, me je zbudil. Silna utrujenost zaradi gaženja po visokem snegu, blagodejna toplota kože in malo obilen požirek iz čutare, vse to je storilo, da sem za trenotek zadremal na stolčku. Vse to kar sem zgoraj povedal se mi je tako živo sanjalo, da se še danes spominjam na vsako podrobnost.

Povedati še moram, da je bil pogon brezuspešen. Niti en sam strel se ni oglasil. Prašiči so jo ubrali tja, kjer ni bilo nobenega lovca.

Dr. R.M.

Dodatek. To zgodo je napisal 22. januarja 1943 znani in priljubljeni lovec slovenskih lovišč. Nehote uhajajo človeku misli, da je tudi ta zgodba namerna, zlasti za medvrstičarje. Mogoče je zaveden Slovenec hotel s to zgodbo povedati, da so vse pruske in laške zmage prazne utvare in da je ves ta današnji tragični pogon po Evropi samo sen, ki bo ostal za prusijaško-laške lovce brez plena.

Šlem Hansa Graumanna

(Trooper Blake)

Petinštirideset kilometrov južno El Alameina, ob robu Katarske nižine leži grob nemškega vojaka Hansa Graumanna.

Padel je v bitki. Na njegovem grobu leži osamljen vojaški šlem.

Navaden nemški vojaški šlem. In vendar opaziš pri natančnejšem pogledu, da je nekoliko večji od drugih nemških, s katerimi smo se tolikokrat srečali v pesku. Ampak to še ni vse, ta šlem ima na notranji strani vrezana različna imena.

Šlem pripoveduje zgodovino četrto stoletja. Graumannov oče je Prus iz vzhodne Nemčije. Bil je v vojski, ki je prva zasedla Belgijo leta 1914. Videl je nešteto porušenih mest in vasi in gledal bolečine njihovih nesrečnih prebivalcev. Bil je pri napadu na Liege, videl je Namur v plamenih. Bil je zraven pri vseh zmagoslavnih bitkah in pohodih v prvi svetovni vojni kot viljemovski vojak. Neznansko je bil na to ponosen, kakor pravi Prus. Navado je imel, da je v svoj šlem vrezaval imena važnejših mest, kamor je stopil pruski škorenj.

Graumannov oče je srečno preživel prvo svetovno vojno in niti ranjen ni bil. Samo enkrat bi ga bilo kmalu ubilo, pa mu je šlem rešil življenje. Krogla sovražne puške je oplazila šlem in se izgubila v vsemirje... Še danes se vidi zev te krogle na šlemu.

Po vojni se je Graumannov oče vrnil domov z onimi, ki niso ostali na tujih zemljah in pričel novo življenje. S seboj je prinesel tudi svoj vojaški šlem. Hranil ga je kot talisman in verjel, da mu nosi srečo. Leta in leta je ležal šlem v njegovem stanovanju in rjavel. Kadar ga je pogledal so se pred njim razvrstila imena mest nekdanjih nemških zmag, prezrl pa tudi ni male škrbine ob strani šlema.

Leta 1924 se je oženil in njegov sin je rasel v časih, ko so po njegovi domovini valovili notranji nemiri. Z ostalo mladežjo je paradiral pri vseh nacističnih manifestacijah. Hitlerizem, to je bila njegova vera, vojna pa njegova vzgoja in nauk. V svojem sedemnajstem letu je že bil Hitlerjev vojak in bojevnik na nesrečni francoski zemlji.

Ko je jemal slovo od očeta, mu je ta izročil svoj stari šlem, ki ga je doslej tako skrbno čuval. Nadejal se je, da bo tudi njegovega sina obvaroval smrti, kot je njega samega nekoč. In tako je Hans vzel s seboj stari šlem in vrezaval nadaljna imena. Pariz, to je bilo prvo novo ime, ki ga je vrezal.

V začetku leta 1942 so Hansa pridejali v Afrika Korps. S seboj je še vedno nosil stari šlem. Koncem istega leta je vrezal dve novi imeni: Tobruk in Mersa Matruh.

Novih imen Hans ne bo več vrezaval v svoj šlem. Hans je mrtev in njegov šlem je edino znamenje na njegovem grobu.

Ta nagrobnik pa ima še dvoje značilnosti: Če dvignemo šlem bomo pri dobri luči opazili čisto ob koncu vrezanih imen precej narahlo skicirano ime: "ALEXANDRIE." Še bolj zanimiv pa je temni madež na notranji usnjati podlagi, ki ga opaziš točno pod malim zevom, ki ga je napravila krogla pred petindvajsetimi leti. Hans je bil zadet v glavo.

Zakaj je nosil Hans staro in obtolčeno čelado, tega najbrž ne bomo nikoli zvedeli.

Morda je mislil, da mu bo prinesla srečo...

TAKSI!... TAKSI!...

Mlad, ogorjen Škot je nervozno mastil cigareto med zobmi v desnem kotu ustnice, medtem ko je z levim delom srebal kanadski Whyski. Okoli mize nas je sedelo precej radovednežev. Z velikim spoštovanjem in tudi z malo porcijo zavisti smo gledali v njegov zamazan črni tankovski beret. Pred nekaj urami se je vrnil iz tripolitanske "imperialne" prestolice.

"Ej, fantje, če že po sili hočete vedeti, kako smo prišli v Tripoli, potem le poslušajte, ali na mizo mora nekaj boljše pijače. Tripoli ni kar tako!"

Namuznili smo se, medtem pa je prijatelj John izvlekel iz dokolenskega hlačnega žepa battledressa steklenico "Vat 69." Trdil je, da je pristna tudi vsebina ne samo steklenica. Prijatelj Škot je parkrat krepko poduhal, dejal pa ni nič. Izpil je štiri krepke požirke "suhega," na to pa pričel:

"Kmalu po polnoči 23. januarja je naš oklopni polk drsel z vozili po enem proti Tripoliju. Polna luna je razsvetljevala mesto. Vozila smo parkirali izpod zidu stare turške trdnjave na zahodnem delu sprehajališča. Da veste, naš polk je prvi privozil v Tobruk, prvi v Benghazi in mi smo bili stalno tudi v prvih vrstah prodirajoče osme armade.

22. januarja smo imeli ves dan precej dela. Z vso silo smo se poskušali prebiti skozi protitankovske jarke in zapreke ter skozi zaporni ogenj 88 m/m topov, ki so bili na gosto postavljeni na starih italijanskih obrambnih postojankah. Lahi so jih zgradili 30 km južno od mesta proti Francozom.

Kar dobro smo se počutili na novih tleh. Zelena trava, visoka drevesa, razsežne plantaže in hiše, hiše... in notri smo slutili rdečelične dekliške obraze, ki pa jih ni bilo na spregled. Na vso to lepoto in civilizirano življenje, smo v pesku že kar pozabili.

Ves božji dan je naš polk napadal in udarjal na sovražne postojanke. Ko se je znočilo smo bili še vedno devet kilometrov južno od Castel Benito.

NOČ PRIČAKOVANJA

Bila je že popolna noč, ko je naša pehota dobila povelje, da zasede sprednje postojanke. Saperji so marljivo odpirali pot skozi sovražne protitankovske zapreke. Takoj izza njih se je postavil naš polk z vozili drug za drugim. Precej nestrpni smo pričakovali povelja: "Naprej v Tripoli!" Kadili smo cigarete, varno skrite pod plašči in vlekli zadnje ostanke božje kapljice. Devet kilometrov pred nami leži Castel Benito. Tja bi morala najprej naša pehota. Ukazano ji je bilo, da nas s svetlobno raketo obvesti za štart. Žeja je čedalje močnejše pritiskala na jezik. Iz sosednega voza je ravno v tem trenutku nekdo zaklical: "Nafi, two whisky, please..."

Kmalu po polnoči so saperji končali delo in pod nebo so švignile signalne rakete. Nemci so jo zopet previdno odkurili. Štartali smo in se počasi vlekli skozi porušene zapore. Izkušnje so nas naučile na skrajno previdnost. Zasede so pri Nemcih v navadi, mine pa so sejali povsod in v vsakršni obliki.

Ciprese ob cesti so metale sumljive sence, zlasti za pešce, ki so se doslej gibali po puščavskih goličavah in se popolnoma odvadili obdelanih zemljišč. Vsaka debelejša figova veja je v naši domišljiji pričarala sovražni top in vsaka obeljena hiša se je spreminjala v naši fantaziji v sovražno utrdbo. Skratka, vse je bilo vražje sumljivo za oči, ki so bile vajene same golote. Le nič se ne smejte, zabušantje, saj smo se mi kasneje tudi smejali...

LUNA SIJE...

Castel Benito je že za zami. Počasi prilezemo do cestne table z napisom: "Tripoli 23 km." Pasja noga, kar srce mi je vztrepetal, ko sem prebral napis. Žeja se je samo še povečala. Polna luna se je prijazno smehljala in pihal je hladen veter.

Osemnajst kilometrov, štirinajst kilometrov, deset, osem, šest... Dosedanja popolna molčečnost se je počasi spreminjala v slane in neslane zadržke. Strela, širitisoč kilometrov poti imamo za seboj. Neprenehoma smo v ognju topov in bomb z zraka, sedaj pa se nam cilj približuje, kakor na vežbališču. Kolona se je ustavila. Poveljnik v vodilnem vozu je bil radoveden, kakšno so si neki opazovališče postavili Nemci nekaj metrov od naše smeri. Do dobrega smo se nagrohotali, ko je ugotovil, učeni gospod, - vetrenjačo za vodo. Pripombe posadke naj ostanejo polkovna tajnost...

PRVI V TRIPOLIJU

Vojak našega polka, ki jo je prvi pridrsal v Tripoli je bil neki narednik v oklopnjači številka 113477. Vozač je sicer oporekal, da bi bil narednik prvi, ker vendar on sedi na sprednjem delu tanka in je bil torej najmanj za dva metra pred njim. Mogoče mu bo zgodovina priznala prvenstvo. Ugibali smo, kakšen bo sprejem v Tripoliju. Bilo je pol petih zjutraj in vse mesto je še spalo spanje pravičnega. Pričakovali smo, da nas bodo bombardirali iz mestnih zgradb in obstreljevali s hišnih streh. Ali nič takega se ni zgodilo. Niti ena sama živa duša se ni pokazala. Šele ko smo polzeli mimo bolnišnice smo zapazili dve luči. Počasi smo se premikali proti "Lungo mare conte Volpi". Tu se nam je odprl veličasten razgled po tripolskem pristanišču. Več ladij je ležalo potopljenih, med njimi velika 10.000 tonska z ogromno luknjo v trupu.

TAKSI!... TAKSI!... DUDE...

Naše razpoloženje se je kmalu po prihodu razvilo v najboljšo voljo. Tu pa tam se je oglasil nekdo s kako sočno pripombo. V glavnem pa ni bilo slišati drugega kakor zamolklo hreščanje motorjev, katerih zvoki so se odbijali po praznih mestnih ulicah.

Nenadoma je sredi ceste zadonel močan glas enega izmed naših vozačev: "Taksi!... Taksi!..." in se izgubljal, spremljan od veselega posmeha, v tripolsko mrtvaško tišino. Ali za smeh in zabavo še ni prišel pravi čas. Poveljniki so nas stalno opozarjali, da je lahko mogoče, da so se Nemci nekje v vzhodnem delu mesta ali pa v predmestjih potuhnili. Mogoče je tudi, da

so na delu saboterji, ki hočejo še v zadnjem trenutku povzročiti pomembnejšo škodo. Pehotne patrulje so skrbno pregledovale radijsko postajo in elektrarno, zastražile pristanišče in druge javne naprave. Ceste so bile razrite od minskih razstrelkov.

Ustavili smo se in razmestili vozila okrog mošeje. Z vzhodne strani so prihajali zvoki mehke melodije. Ura je bila šest. Zvoki so prihajali vedno bližje s meri obalne ceste. Prihajal je škotski polk z dudami na čelu.

Pri tej dirki skozi afriško puščavo je naš oklopni polk tolkel "Škotske hribovce" za polnih devetdeset minut. V tem se je prikazal tudi prvi tripolski meščan - Esma... Začudeno nas je ogledoval in ko se je prepričal, da so jo Lahy pobrisali je pričel s vso tipično arabsko živahnostjo dramiti ostale meščane. Kmalu je bil ves naš polk obkolen radovednežev. Stanovalci sosednih hiš so pridrveli v najrazličnejših oblačilih, v pidžamah, srajcah ali pa samo pokriti z odejo. Britanci so v Tripoliju! Ob našem zajutru so se vrste radovednežev samo še povečale. Našega majorja so obkoljevali in občudovali kakor da je najmanj car.

V drugem delu mesta, kjer je parkiral naš drugi eskadron, so mu domačini priredili navdušen sprejem. Narednika vodnika so poljubovali medtem, ko se je strigel pri nekem arabskem brivcu. Domačini so ploskali, cvilili in poskakovali v znak svojega veselja.

V mesto so pričele prihajati še druge številne britanske edinice z vseh strani. Tanki so se razvrstili v vrsto pod staro trdnjavo. Vojaki so se zavijali v tople odeje, ker jih je zaradi utrujenosti in nespečnosti pošteno treslo po kosteh. Polagoma se je v mesto vrnilo vsakdanje življenje. Na hitro roko smo si poiskali nekoliko tople pijače, nato pa se pošteno zavalili na poljske postelje in zasmrčali. O.K."

Med pripovedovanjem smo seveda steklenico otisnili do zadnje kapljice in ker je policijska ura že odbila smo se poslovili. Good night and good luck!

**DOMOVINA JE SAMO ENA, NE POZABI JE TAKRAT,
KO TVOJE POMOČI NAJBOLJ POTREBUJE!**

Aleksej A. Tolstoj:

KNEZ SEREBRJANI

1. OPRIČNIKI

V letu Gospodovem 1565. ali 7073. leta po stvarjenju sveta je prišel mladi bojar, knez Nikita Romanovič Serebrjani (Srebrni), vročega poletnega dne, 23. junija, v vas Medvedovko kakih trideset vrst pred Moskvo.

Za njim je šla tolpa vojniki in hlapcev.

Knez je prebil celih pet let na Litvi. Tja ga je bil poslal car Ivan Vasiljevič h kralju Zigmundu, da za mnogo let podpiše mir po takratni vojni. Toda to pot car ni imel srečne roke pri izbiri posredovalca. Res, da je Nikita Romanovič trdovratno branil koristi svoje dežele in človek bi mislil, da ne bi bilo mogoče najti boljšega posredovalca. Vendar Serebrjani ni bil ustvarjen za pogajanja. Žaničujoč prekanjenosti poslaniške vede, se je hotel pošteno pogajati na veliko jezo spremljajočih ga dvornih pisarjev, katerim ni dovoljeval nikakih ovinkov. Kraljevi svetniki, ki so bili že pripravljeni odnehati, so hitro izrabili knezovo prostodušnost, zvedeli so od njega naše slabosti in zvišali svoje zahteve. Tega pa knez ni prenesel: pred vsem zborom je udaril s pestjo po mizi in raztrgal zaključno listino, ki je bila že pripravljena za podpise, češ: "Zvite lisice ste, vi in vaš kralj. Jaz govorim z vami od duše, vi pa samo - češ - prežite, kako bi me zvijačno prevarali! Tako ravnanje ni pošteno!"

Ta ognjeviti nastop je namah uničil uspeh prejšnjih pogajanj in Serebrjani bi ne bil ušel nemilosti, da ni isti dan prišel iz Moskve ukaz, naj ne sklene miru, temveč naj se nadaljuje vojna. Z veseljem je odšel Serebrjani iz Vilne, zamenjal zametasto obleko za lesketajoči se oklep in je pobijal Litvane, kjerkoli mu jih je Bog poslal na pot. Na vojski se je bolje izkazal nego na zborovanjih in postal je slaven med Rusi in Litvani.

Knezova vnanjost se je ujemala z njegovo naravo. Imel je bolj prijeten nego lep obraz, na katerem sta bili zapisani dobrodušnost in odkritosrčnost. V njegovih temnosivih očeh, zasenčenih s črnimi trepalnicami, bi čital opazovalec nenavadno, nezavedno, nekako nehoteno odločnost, ki mu v trenutkih dejanja nikdar ni dovoljevala dolgega premišljevanja. Neenakomerne in

naježene obrvi in poševna guba med njimi so kazale nekako nerednost in nedoslednost misli. A mehko in pravilno oblikovana usta so kazala pošteno, neomajno odločnost, smehljaj pa skromno, skoro otroško dobrosrčnost, tako da bi ga bil marsikdo imel za omejenega, ako bi ne pričala plemenitost, ki je odsevala iz vsake njegove poteze, da vedno s srcem razume, česar si ne more razjasniti s pametjo. Splošno je delal ugoden vtis in je vzbujal prepričanje, da se mu lahko zaupa v vsakem slučaju, kjer je treba odločnosti in požrtvovalnosti, a da knez ni zmožen pretehtati svojih dejanj in da premišljenosti in rabsodnosti ni pričakovati od njega.

Srebrjani je bil star petindvajset let. Bil je srednje rasti, širok čez pleča, ozek čez pas. Gosti, rjavi lasje so bili svetlejši od ogorelega obraza in so delali nasprotje z njegovimi temnimi obrvmi in črnimi trepalnicami. Kratka brada, nekoliko temnejša od las, je lahko obsenčevala ustnice in brado.

Z lahkim in veselim srcem se je knez vračal domov. Dan je bil jasen in sončen, dan, ko vsa priroda diha nekaj prazničnega, ko so cvetlice videti jasnejše, nebo sinjejše, v daljavi volovi v prozornih tokih zrak in človeku je tako lahko, kakor da bi prešla njegova duša v prirodo in bi trepetala z vsakim listom in se gugala z vsako cvetko.

Jasen je bil junijski dan, a knezu se je zdel po petletnem bivanju na Litvi še jasnejši. S polj in lesov je dišalo po Rusiji.

Brez hlimbe in zvijače se je pehal Nikita Romanovič za mladega Ivana. Trdno se je držal svoje prisege in nič bi ne moglo omajati njegove silne vdanosti carju. Srce in misli so ga že davno vleklo k rodni zemlji, a ko bi sedaj dobil ukaz, naj se vrne na Litvo, bi brez mrmranja obrnil konja, ne da bi bil videl svojcev in Moskve, in bi se s prejšnjo vnemo zagnal v nove boje. Sicer pa ni mislil tako samo on. Vsi Rusi so ljubili Ivana in domovino. Zdelo se je, da je z njegovim pravičnim vladanjem nastala v Rusiji nova, zlata doba, in menihi, ki so prebiralih letopise, niso našli v njih vladarja, ki bi se lahko primerjal z Ivanom.

Še pred vasjo so začuli knez in njegovi ljudje vesele pesmi; ko pa so prišli do vaškega plotu, so vedeli, da je v vasi praznik. Na obeh straneh ulice so se mladeniči in dekleta zbirali v rajalna zbora in vsak zbor je nosil s pisanimi trakovi okrašen borov

mlajček. Fantje in dekleta so imeli na glavah zelene vence. Zbora sta pela sedaj skupno, sedaj drug za drugim, se razgovarjala med sabo in se šaljivo zabavljala.

Med pesmi se je razlegal zvoneč dekliški smeh in veselo so migljale v vrvežu barvaste robače mladcev. Jate golobov so letale s strehe na streho. Vse je vrelo in mrgolelo: pravoslavno ljudstvo se pe veselilo.

Pri vaškem plotu je stopil h knezu njegov stari lovec.

"Glej, glej batjuška," se je zasmel, "kako veselo slave Agrefeno-Kupalmico (Kresni večer). Ali bi se ne hoteli tukaj odpočiti? Konji so utrujeni in tudi mi pojdemo veselejši dalje, ko se najemo. Po sitem trebuhu lahko s poleni biješ, to sam veš, batjuška!"

"Mislim, da ni več daleč do Moskve," je rekel knez, ki bi se bil očitno nerad ustavil tukaj.

"Ej, batjuška, to si danes že vprašal petkrat. Saj so ti rekli dobri ljudje, da je še kakih štirideset vrst. Konji so res izdelani. Ukaži, naj si tu odpočijemo."

"No, dobro," je rekel knez, "pa si odpočijte."

"Hej, čujte!" je zakričal Mihelič, obrnivši se k vojnikom: "Dol s konj! Snemite kotle in napravite ogenj!"

Vojaki in hlapci so bili vsi pod poveljstvom Mihejiča; hitro so torej pričeli razvezovati tovore. Sam knez je zlezal s konja in snel oklep. Ko je ljudstvo spoznalo v njem človeka plemeni-tega rodu, je mladina nehala prepevati, starci so sneli čepice in vsi so obstali ter v zadregi gledali drug drugega, ne vedoč, ali naj se dalje vesele ali ne.

"Nič se ne bojte, dobri ljudje," je prijazno rekel Nikita Romanavič; "kragulj sokolom ni na poti."

"Hvala ti, bojar," je odgovoril starejši kmet. "Ako se tvoji milosti ne zdi za malo, sedi, prosim pokorno, na grobljo in če dovoliš, ti prinesemo medicine, da jo izpiješ na zdravje. Prismo-de!" je nadaljeval kmet in se obrnil k devojkam, - "česa ste se ustrašile? Ali ne vidite, da je to bojar s svojimi ljudmi, ne pa kak opričnik! (Jezdni stražnik Ivana Groznega). Veš, bojar, odkar je v Rusiji nastala opričnina, se vsega bojimo; težko je živeti revnemu človeku. Človek ni nikoli brez skrbi. Naenkrat se ti, meni nič, tebi nič, zgrnejo kakor sneg na glavo!"

"Kakšna opričnina? Kdo so ti opričniki," - je vprašal knez. "Vrag jih poznaj! Zovejo se carski ljudje. Carski ljudje smo, pravijo opričniki! Vi pa ste kmetje! Mi vas lahko oplenimo in oberemo, vi pa morate to trpeti in se klanjati. Češ, da je to ukazal car!"

Knez Serebrjani je vzkipel.

"Car da je ukazal krivico delati ljudstvu? Ah, ti prekletci! Kaj pa so prav za prav? Zakaj jih ne povežete, lopove?"

"Da bi opričnike zvezali? Oh, gospod; vidi se, da prihajaš od daleč, da ne poznaš opričnikov. Samo poskusi jim kaj storiti! Oni dan jih je deset prišlo na kmetijo Štefana Mihajlova, k tistile hiši, ki je zaprta. Štefan je bil na pa so šli k starki: daj to, daj ono. Starka prinaša in se klanja. Oni pa: Daj novcev, baba! Starka se je spustila v jok, a kaj je hotela, odprla je skrinjo, vzela iz cunje dva altina (po 3 kopejke) in jim jih dala s solzami: Vzemite, samo življenje mi pustite! Oni pa so rekli: To je premalo! In opričnik jo je mahnil po sencu, pa je bilo amen. Pride Štefan s polja in vidi: žena leži z razbito glavo. In tega ni prenesel! Ozmerjal je carske ljudi: Ali se ne bojite Boga, prekletci? Da bi vas požrlo na onem svetu peklenško brezdno! Oni pa, meni nič, tebi nič, siromaku zanko za vrat in so ga obesili za vrata!"

Strepetal je od jeze Nikita Romanovič. Vroč je vzkipel.

"Kaj? Na carski cesti, tik pred Moskvo, ropajo lopovi in pobijajo kmete. Ali kaj store proti temu vaši starešini? Zakaj trpe, da se razbojniki imenujejo carske ljudi?"

"Res je," je pritrdil kmet, - "opričniki pravijo o sebi: mi smo carski ljudje, opričniki smo; nam je vse dovoljeno, a vi češ, ste samo kmetje! In poveljnike imajo med sabo. Ti nosijo znake: metlo in pasjo glavo. Torej so gotovo carski ljudje."

"Neumnost!" - je vzkliknil knez, - "razbojnike boš imenoval carske ljudi. Tega ne razumem," - je pomislil. "Posebne znake? Opričniki? Kakšna beseda je to? Ko pridem v Moskvo, povem vse carju. Naj mi ukaže, da jih izsledim. Tega jim ne prizanesem, bogme, ne prizanesem!"

Medtem pa je šlo rajanje svojo pot.

Neki mladenič je predstavljal ženina, neka devojka nevesto; mladenič se je globoko klanjal svojcem svoje neveste, katere so tudi predstavljali mladeniči in devojke.

"Gospod, - tast moj," - je pel ženin skupno z zborom, - "zvari mi piva!"

"Gospa tašča, speci kolačkov!"

"Gospod svak, osedlaj mi konja!"

Potem so se mladci in devojke prijeli za roke ter krožili okrog ženina in neveste sedaj od ene, sedaj od druge strani. Ženin je izpil pivo, pojedel piroge, jezdil konja do pogina in spodil svojce.

"Tast, vzemi te vrag!"

"Tašča, vzemi te vrag!"

"Svak, vzemi te vrag!"

Pri vsakem verzu potegne iz kola tu devojko, tam mladca. Seljaki so se smejali.

Naenkrat se oglasi rezek krik. Kakih dvanajst let star deček je ves krvav planil med rajalce.

"Rešite me! skrijte me!" - je kričal in se prijemal kmetom za suknje.

"Kaj se ti je zgodilo, Vanja? Zakaj tuliš? Kdo te je udaril? Menda vendar ne opričniki?"

Hipoma sta se oba roja združila v eno skupino; vsi so obkolili dečka, a on od strahu ni mogel niti govoriti.

"Tam, tam," je jecljal, "za vrtovi, pasel sem teleta... oni so prišli, pričeli ubijati teleta, s sabljami so jih sekali. Prišla je Dunjka, pričela prositi, vzeli so Dunjko, jo vlekli... vlekli s sabo, a mene..."

Novi klici so preglušili dečka. Ženske so bežale z drugega konca vasi...

"Gorje, gorje!" so kričale; "opričniki! Bežite, dekleta, skrijte se v rž! Dunjko in Alenko so že prijeli in Sergejevno so ubili!"

Zdajci se pokažejo jezdec (bilo jih je kakih petdeset) z golimi sabljami. Pred njimi je jahal črnobrad mladeč v rdečem kaftanu, z risjo čepico z brokatastim vrhom. K sedlu je imel privezано metlo in pasjo glavo.

"Hoj! Hoj!" - je kričal. - "Pobijajte živino, sekajte kmete, lovite devojke, zapalite vas! Za mano, mladci, nikomur ne prižanesite!"

Kmetje so bežali, kamor je kdo mogel.

"Batjuška, bojar!" so jadikovali tisti, ki so bili blizu kneza: "ne zapusti nas siromakov! Brani nas bedne!"

A kneza že ni bilo več med njimi.

"Kje pa je bojar?" - je vprašal star kmet in se oziral na vse strani. - "Kakor bi se bil v tla vdrl. Tudi njegovih ljudi ni videti. Gotovo so odšli, dobri ljudje! Oj, beda, čaka nas gotova smrt!"

Mlavec v rdečem kaftanu je ustavil konja.

"Hej, ti stari zmrznjenec! Tu so rajali, kam so se raztekla dekleta?"

Seljak se je klanjal molče.

"Na brezo ž njim!" je zakričal črnc: "ako ljubi molk, naj molči na brezi!"

Nekaj jezdecev je poskakalo s konj; vrgli so kmetu vrv okrog vratu.

"Batjuške, redniki! Ne ubijajte starca; pustite me ljube duše! Ne ubijte starca!"

"Aha! se ti je razvezal jezik, sivec stari! Prepozno je brate, drugič se ne šali! Na brezo ž njim!"

Opričniki so odveleki starca k brezi. Ta hip je za kočo počilo nekaj strelav; deset pešcev se je vrglo s sabljami na tolovaje; in v istem času so knezovi jezdeci pridrli s konca vasi in s krikom napadli opričnike. Knezovih vojakov je bilo polovico manj, toda napad je bil tako nenaden in hiter, da so na mah premagali opričnike. Sam knez je vrgel s ročnikom sablje njih načelnika s konja. Ne da bi mu pustil časa, da se zave, ga je potegnil s konja, mu pokleknil na prsi in mu stisnil grlo.

"Kdo si, lopov?" je vprašal knez.

"A kdo si ti?" je vprašal opričnik; hropel je in oči so se mu vrtele.

Knez mu je nastavil samokres na čelo.

"Odgovori, prekletec, ali pa te ustrelim kakor psa!"

"Tvoj sluga nisem, razbojnik," - je odgovoril črnc brez strahu; - "tebe pa obesijo, da se ne boš več loteval carskih ljudi!"

Samokresov petelin je udaril, a samokres se ni sprožil in črnc je ostal živ.

Knez se je ozrl. Nekaj opričnikov je ležalo ubitih, nekaj so jih vezali knezovi vojaki, drugi pa so se razkropili.

"Zvežite še tega!" pravi knez in gledajoč v zverski, a neustrašeni obraz črnega moža si ne more kaj, da bi se ne čudil. "Kar je res, je res, vrl dečko je!" je pomislil knez; "škoda, da je lopov!"

Medtem se je približal knezu njegov stari lovec Mihejič.

"Poglej, batjuška!" je rekel, kažoč mu sveženj tenkih, a močnih vrvic s pentljami na koncu; "vidiš, take zanke nosijo s sabo. Gotovo ne moré prvič. Vragova babica naj jih vzame!"

Tedaj so vojaki privedli h knezu dva konja, na katerih sta sedela dva človeka, k sedlu pritrjena. Eden izmed njiju je bil starec z razmršeno, sivo glavo in dolgimi brki. Njegov tovariš je bil črnook mladec kakih trideset let na pogled.

"Kdo sta ta dva?" je vprašal knez. "Zakaj ste ju privezali k sedlu?"

"Ne mi, bojar, temveč razbojniki so ju privezali k sedlu. Našli smo ju za vrtovi in straža je stala pored njiju."

"Odvežite ju in oprostite!"

Osvobojena ujetnika sta iztegovala zastale ude, a se jima ni mudilo uživati svobodo, ampak sta obstala, da bi videla, kaj se godi s premaganci.

"Čujte, lopovi," je rekel knez zvezanim opričnikom, "govorite, kako da ste se smeli imenovati carske sluge? Kdo ste?"

"Ali si slep, ali kaj?" je odgovoril eden od njih. "Ali ne vidiš, kaj smo?" Carski ljudje, opričniki!"

"Prekletci!" je kriknil Serebrjani: "ako vam je življenje drago, govorite resnico!"

"Gotovo si padel z neba," je rekel posmehljivo črni načelnik, "da nikjer nisi videl opričnikov. Prav gotovo si padel z neba! Vrag ve, od kod si priletel; da bi se ti tla udrla pod nogami!"

Trdovratnost razbojnikov je prevzela Nikito Romanoviča.

"Čuj, mladec," je rekel, "tvoja smelost mi je všeč, da sem ti hotel prizanesti, toda ako mi takoj ne poveš, kdo si, bogme, da te dam obesiti!"

Lopov se je drzno vzravnal.

"Jaz sem Matvej Homjak," je odgovoril, "oproda Grigorija Luklanoviča Skuratova-Belskega; verno služim svojemu gospodu in carju med opričniki. Metla, ki jo imamo ob sedlu, pomenja, da pometamo Rusijo, izdajstvo pometamo s carske zemlje; pasja glava pa pomenja, da grizemo carjeve sovražnike. Sedaj veš, kdo sem jaz; sedaj pa povej tudi ti, kako se zoveš, kakšen naslov in kakšno ime naj ti damo, ko pride čas, da ti zavijemo vrat!"

Knez bi bil odpustil opričniku drzne besede. Všeč mu je bila neustrašenost tega človeka vpricho smrti. A Matvej Homjak je žalil carja in tega Nikita Romanovič ni mogel prenesti. Dal

je vojakom znamenje. Navajeni slušati bojarja in sami razdraženi od drznosti razbojnikov, so jim vrgli vrvi okrog vratu in se pripravljali, da kaznujejo te ljudi, ki so pred kratkim po življenju stregli ubogemu kmetu.

Zdajci stopi mlajši od tistih, ki ju je knez velel odvezati od sedla, k njemu.

"Dovoli mi, bojar, da izpregovorim besedo."

"Govori!"

"Ti, bojar, si danes storil dobro delo, osvobodil si naju iz rok teh pasjih sinov, zato ti vračam milo za drago. Ti gotovo že dolgo nisi bil v Moskvi, bojar. Mi pa vemo, kaj se godi tam. Poslušaj nas, bojar! Ako ti je življenje drago, ne daj obesiti teh vragov. Izpusti jih, tudi tega besa, Homjaka, izpusti. Njih ni škoda, tebe pa je bojar! Če pa nam pridejo v roke, naj jim bo Kristus milostiv, sam jih obesim. Vrv jim ne uide, samo da bi jih ti ne spravil k vragu, marveč kdo izmed nas!"

Knez je strmeč gledal neznanca. Njegove črne oči so gledale srepo in predirljivo; temna brada je pokrivala ves spodnji del obraza, močni in ravni zobje so se bleščali v jarki beloti. Sodeč po njegovi obleki, bi ga bilo mogoče prištevati predmestnim trgovcem ali premožnim kmetom. Govoril pa je s tako prepričevalnostjo in zdelo se je, da je hotel tako iskreno svariti bojarja, da je pričel knez pozorneje motriti njegove poteze. Knezu se je zazdelo, da vidi v njih znamenje nenavadnega razuma in iznajdljivosti, pogled pa je pričal o tem, da je bil ta človek navajeh ukazovati.

"Kdo si, mladec?" je vprašal Serebrjani; "zakaj braniš ljudi, ki so tebe samega privezali k sedlu?"

"Da bojar, ko bi ne bilo tebe, bi bil visel na mesto njih! A vendar poslušaj moje besede, pusti jih, ne bo ti žal, ko prideš v Moskvo! Tam, bojar, ni več tako, kakor je bilo poprej, tistih časov ni več! Ko bi mogli vse pobesiti, bi ne bil proti temu. A tudi brez teh jih dosti ostane na Ruskem; še tu jih je ušlo kakih deset; ako se ta vrag Homjak ne vrne v Moskvo, ne naznanijo nikogar drugega, kakor ravno tebe!"

Kneza bi najbrže ne bile prepričale te nejasne besede neznančeve, toda jeza se mu je bila že poglobila. Uvidel je da bi naglo ravnanje z lopovi nikomur ne koristilo, če pa jih odda roki pravice, morda s tem razkrije celo tolpo teh zagonetnih razbojnikov. Povprašal je, kje biva najbližnji starešin, ter naročil najstarej-

šemu vojaku, naj s svojimi tovariši povede ujetnike tja, on sam pa da pojde dalje samo z Mihejičem.

"V tvoji moči je, da te pse pošlješ k starešinu," je rekel neznanec, "a veruj mi, da starešin takoj ukaže, naj jim razvežejo roke. Bilo bi boljše, da jih sam pošlješ na vse štiri strani. Sicer pa stori, kakor hočeš, svoj bojarski razum imaš."

Mihejič je molče poslušal vse to in se samo praskal za ušesom. Ko je neznanec končal, je stari lovec stopil h knezu in se mu poklonil do pasu.

"Batjuška, bojar," je rekel "mogoče, da ta junak prav govori. Starešin gotovo izpusti te vragove sine. Ako pa jih že iz lastnega mehkega srca rešiš vrvi, kar ti, batjuška, sam Bog poplača, potem pa vsej dovoli, preden jih izpustiš, da jih dobe po petdeset, da ne bodo več morili, naj jih vzame vragova babica."

Knezovo molčanje je smatral za dovoljenje ter je takoj ukazal ujetnike odvesti proč, kjer jim je bila odločena kazen naložena čvrsto in naglo, ne glede na pretnje in jezo Homjakovo.

"To je najbolj zdravo!" je rekel Mihejič, ko se je zadovoljen vrnil h knezu. "Deloma to ni žaljivo, deloma pa je to zanje dober spomin."

Videti je bilo, da neznanec sam odobrava srečno misel Mihiča. Nasmejal se je, si gladil brke, toda kmalu je navzelo njegovo lice prejšnji važni izraz.

"Bojar," je rekel, "ako hočeš iti dalje samo z lovцем, potem mi dovoli, da se pridružim s svojim tovarišem; isto pot imamo in skupno nam bo veseleje; vrhu tega je pa še tudi taka ura, da bi naše roke utegnile dobiti zopet dela, in v tem slučaju osem rok več namlati nego štiri."

Knez ni imel vzroka, da bi mogel biti nezaupljiv napram svojima novima tovarišema. Dovolil jim je iti z njim in po kratkem počitku so se vsi štirje podali na pot.

2. NOVI TOVARIŠI.

Spotoma je Mihejič nekolikokrat skušal zvedeti od neznancev, kdo sta, a ta dva sta se s šalami in na vse načine zvijala in izogibala odgovorom.

"Fej, naj ju vzame vragova babica!" je dejal naposled sam sebi Mihejič; "kakšani ljudje! Kakor jegulje! Misliš, da si jo prijel za rep, pa se ti že izmuzne iz prstov!"

Medtem se je začelo temniti. Mihejič je dohitel kneza.

"Bojar," je rekel, "ali je bilo prav da smo vzeli s sabo ta dva junaka? Nekam od sile se zvijata, ničesar ne zvež o njiju. In postavna človeka sta, nič slabša od Homjaka. Da nista na vse zadnje slaba človeka?"

"Naj bosta," je brezskrbno odgovoril knez, "vendar se potegneta za nas, če bi se še srečali z opričniki."

"Vrag ve, ali bi se potegnila, batjuška! Vrana vrani ne izkljuje oči. Slišal sem, kako sta se razgovarjala med sabo, vrag ve, v kakem jeziku, niti besedice nisem razumel, a zdelo se mi je, da je bilo po rusko. Pazi se, bojar, previdnemu konju še zver ne škodi."

Temnilo se je čez dalje bolj. Mihejič je umolknil. Tudi bojar je molčal. Bilo je slišati samo konjska kopita in semtertja prhanje ostro čutečih konj.

Jahali so skozi gozd. Eden od neznancev je pričel peti pesem, drugi je pripeval.

Ta pesem, ki se je v noči razlegala sredi gozda, je po vseh dnevnih dogodivščinah čudno vplivala na kneza: žalost ga je obšla. Spomnil s eje preteklosti, spomnil svojega odhoda iz Moskve pred petimi leti, in v svojih mislih se je čutil v cerkvi, kjer je bil pred svojim odhodom pri službi božji in kjer ga je med slovesnim petjem prevzel nežem in zvočen glasek, katerega ni uglasil ne žvenket mečev ne grom litvanskih topov: "Z Bogom, knez," mu je na skrivaj govoril ta glas, "molila bom zate..." Medtem sta neznanca pela dalje, a besede njiju pesmi se niso ujemale z mislimi bojarja. Pesem je govorila o širokem, svobodnem prostranstvu stepe, o matuški Volgi, o veselem in bujnem splavarskem življenju. Glasova sta se včasih strnila, včasih razšla, sedaj je tekla pesem v ravni strugi, kakor široka reka, sedaj se je dvigala z razburkanimi valovi in zopet padala, nazadnje pa je zletela visoko, visoka, švignila do neba in plavala kakor orel z razprostiranimi peroti.

Žalostno in veselo je bilo slišati široko rusko pesem v poletni noči sredi molčečega gozda. Bila je v njej tožnost, neskončna, brezupna, bila je v njej nepremagljiva sila, bil je v njej neizprosni pečat usode, železna namenjenost, ena glavnih podlag naše narodnosti, s katero se da razjasniti marsikaj takega, kar se zdi v ruskem življenju nerazumljivo. In koliko drugega je

bilo še slišati v zategnjeni pesmi v poletni noči in v molčečem gozdu!

Rezek žvižg je pretrgal knezove misli. Dva človeka sta planila izza drevja in zgrabila njegovega knoja za uzdo. Dva druga sta ga zgrabila za roke. Braniti se je bilo nemogoče.

"Aj, lopovi!" je vzkliknil Mihejič, ki so ga tudi obkolili neznanani ljudje. "Aj, vzemi jih vragova babica! Res so nas prevarili, prekletci!"

"Kdo je?" je vprašal sirov glas.

"Babičino vreteno!" je odgovoril mlajši izmed novih knezovih tovarišev.

"V dedovi šlapi!" je rekel sirov glas.

"Odkod vas je Bog dal, rojaki?"

"Ne tresi jabolk! Pusti kvasu vziti! Četrtna pridelka!" je nadaljeval knezov tovariš.

Roke, ki so držale bojarja, so takoj odnehale in konj, čuteč prostost, je pričel znova prhati in korakati med drevesi.

"Vidiš, bojar," je rekel neznanec poleg kneza, "saj sem ti pravil, da je v štirih bolj veselo kot v dveh! Daj, da te samo še do mlina spremimo, tam pa se poslovimo. V mlinu dobiš prenočišče in krme za konje. Kake dve vrsti je do tja, ne več; potem pa ni več daleč do Moskve."

"Hvala za prijaznost, fantje. Ako se kje sestanemo, ne pozabim, da je lepo, poravnati dolg."

"Ne ti, a mi moramo pomniti uslugo. Težko, da bi se kje našli. Ako pa to Bog da, ne pozabi, da Rus ne pozabi dobrote in da smo ti vedno verni sluge."

"Hvala vam, deca; a imen mi pa ne poveste?"

"Imam več imen," je odgovoril mlajši od neznancev. "Za sedaj se zovem Vanjuha Prsten, a bržkone se kmalu zame najde drugo ime."

Kmalu so prišli do mlina. Dasi je bila noč, je kolo šumelo v vodi. Na Prstenov žvižg se je prikazal mlinar. Njegovega obraza ni bilo videti v temi, a po glasu sodeč, je bil starec.

"Aj ti, moj rednik!" je rekel Prstenu, "nisem se te nadejal danes se te nadejal danes in vrhu tega še s spremljevalci! Ali bi ne mogel z njimi do Moskve? Nimam ne ovsa ne sena ne večerje!"

Prsten je rekel nekaj mlinarju v nerazumljivem jeziku. Starec je prav tako odgovoril z nerazumljivimi besedami in dodal polglasno:

"Rad bi, brate, a čakam gosta, in še kakšnega gosta! Bog me čuvaj, kako hudega!"

"A čumnata za nasipom?" je vprašal Prsten.

"Polna je vreč!"

"A shramba? Čuj, brate, takoj dobi prostora, konjem ovsu in gospodu večerje! Poznava drug drugega, ne prevariš me!"

Mlinar je godrnjaje peljal prišlece v nekako čumnato, stoječo deset korakov od mlina, kjer je bilo kljub vrečam z žitom in moko še zelo veliko prostora.

Ko je šel po trsko, se je Prsten s tovarišem poslovil od bojarja.

"Povetja nam, junaka," je rekel Mihejič, kje bi vaju našli, če bi - Bog ne daj - zaradi današnjega dne knez potreboval prič?"

"Vprašal veter," je odgovoril Prsten, "odkod prihaja? Vprašaj bežeče valove, odkod so? Mi letimo kakor ostre strele s tive: kamor zadena strela kaljena - tam je njen dom! Za prič." je nadaljeval smeje, se, "njega knežji milosti nisva pripravna. Ako pa bi bila pripravna za kaj drugega, pridi k mlinarju, starec ti pove, kako najdeš Vanjuho Prstena!"

"Glej, ti vragova babica," je Mihejič zamrmral v brke, "kakšne otrobe ti veže!"

"Bojar," je rekel Prsten odhajaje, "poslušaj me in ne hvali se tam v Moskvi, da si hotel dati obesiti slugo Maljute Skuratova in da si ga potem namlatil kakor ajdo."

"Glej ga, kako poje," je zopet zagodrnjal Mihejič, "izpusti razbojnika in ne hvali se, da si ga hotel dati obesiti! Gotovo sta jagodi z enega polja! Ne vznemirjaj se, bratec," je pristavil na glas, "nas knez se nikogar ne boji; on pljuje na tvojega Skuratova, on je odgovoren samo carju!"

Mlinar je prinesel prižgano trsko in jo vtaknil v steno. Nato je prinesel juhe, kruha in vrč kvasa. Iz obraza mu je gledala čudna zmes dobrosrčnosti in premetenosti; lasje in brki so bili popolnoma sivi, oči pa svetlosive barve; gube so mu bile razrile obraz na vse strani.

Ko sta povečerjala in pomolila, sta legla knez in Mihejič na vreče; mlinar jima je želel lahko noč, se nizko poklonil, ugasil trsko in odšel.

"Bojar," je rekel Mihejič, ko sta bila sama, "zdi se mi, da sva po nepotrebnem ostala, bolje bi bilo, ako bi bila šla proti Moskvi."

"Da bi vznemirjala ponoči ljudi božje? Da bi lazila s konj in odpirala pregraje v vsaki ulici?"

"A vendar, batjuška, je bolje odpirati pregraje nego spati v vragovem mlinu. Da je tem prekletcem prišlo na misel, zape-ljati naju prav v mlin! Vrh tega pa še na dan Ivana Krstnika! Fej, ti vrag vražji!"

"Ali ti je kaj hudega tukaj?"

"Ne, batjuška, nič hudega; tudi leži se dobro tukaj, juha je bila dobra in konjema je nasul ovska; samo to je hudo, da je gos-podar mlinar."

"Kaj zato, če je mlinar?"

"Kaj zato, če je mlinar?" je vneto rekel Mihejič. "Ali ne veš. knez, da ga ni mlinarja, ki bi mu ne pomagale nečiste sile vra-gove? Ali misliš, da zna brez vruga jez postaviti? Kje neki! Babica vragova naj ga vzame!"

"Čul sem o tem," je rekel knez, "ampak česa vsega ljudje ne govore! Toda sedaj ni čas, premišljevati o tem: vzemi, kar je Bog dal."

Mihejič se je zamislil za nekaj časa, potem je zazehal, še malo pomolčal in vprašal že z zaspanim glasom: "A kaj misliš, bojar, kakšen človek je oni Matvej Homjak, katerega si poteg-nil s konja?"

"Mislim, da je razbojnik."

"Tudi jaz mislim tako. Pa Vanjuha Prsten?"

"Mislim, da je tudi razbojnik."

"Tudi jaz mislim tako. Samo da je razbojnik bržkone boljši od onega. Kaj pa se tebi zdi, bojar: kateri je boljši, Homjak ali Prsten?"

Ne da bi počakal odgovora, je pričel Mihejič smrčati. Kmalu je zaspal tudi knez.

3. PRI ČARODEJU.

Mesec je izšel na nebu, zvezde so jasno sijale. Napol raz-padli mlin in šumeče kolo je oblival srebrni lesk.

Zdajci se oglasi konjsko peketanje in takoj nato se oglasi zapovedujoč glas pod mlinom:

"Hej, čarodej!"

Novi prišlec očitvidno ni bil navajen čakanja, kajti ko ni dobil odgovora, je zakričal še glasneje:

"Hej čarodej! Pridi ven, če ne, te razsekam na kosce."

Tedaj se oglasi mlinar:

"Tiše, knez, tiše, batjuška! Nismo sami tukaj: tujci so pri nas. Takoj pridem k tebi, batjuška, samo da zaklenem skrinjo."

"Jaz te naučim skrinjo zaklepati, ti burkle, ti, vragove!" je kričal tisti, ki ga je bil mlinar nazval kneza. "Ali nisi vedel da pridem danes? Zakaj si se predrznil sprejeti tujce? Ven z njimi, ven!"

"Batjuška, ne kriči, vse boš pokvaril! Saj sem ti že rekel, da pri tem poslu ni dobro kričati, a tujcev nimam pravice izgnati. Saj nam tudi niso no poti: kajti če jih nisi zbudil, spe sedaj."

"Naj bo, stavec, ampak varuj se; če me slepariš, bi bilo bolje, da nisi prišel na svet. Ni še iznajdena taka kazen, kakršno jaz pripravim tebi!"

"Batjuška, bodi usmiljen! Kaj naj storim, jaz ubogi stavec? Kar bom vedel, bom povedal; kaj pa se potem zgodi, to je pa v božji moči. Če pa me hoče tvoja knežja milost kaznovati, potem pa rajši sploh ne začnem ne."

"No, no, starina, ne boj se, pošalil sem se!"

Prišlec je privezal konja k drevesu. Visok človek je bil in na videz mlad. Mesec se je igral na zaponah njegove suknje. Zlati trepci njegove kape so mahedrali po ramah.

"Kaj pa, knez," je rekel mlinar, "ali si se naučil besede?"

"Sem in lastovičje srce nosim na vratu."

"Ali ne pomaga, bojar?"

"Ne," je nejevoljno odgovoril knez, "nič ne pomaga. Zadnjič sem jo videl na vrtu. Zomaj me je spoznala, je prebledela, se obrnila in zbežala v sobo."

"Ne huduj se, knez, prizanesi nedolžni glavi in dovoli, da spregovorim besedo."

"Govori, stavec!"

"Poslušaj, bojar, samo bojim se govoriti."

"Govori!" je zakričal knez in zateptal z nogo.

"Čuj, batjuška; ali ne ljubi drugega?"

"Dругega? Koga drugega? Svojega moža? Tistega starca?"

"Če pa..." je nadaljeval mlinar in se ustavil, "če pa ljubi koga drugega, ne svojega moža?"

"Ah, ti vrag ti!" je zakričal knez; "kako pa pride to tebi na misel? Če bi koga le sumil, bi obema iztrgal srce iz telesa!"

Mlinar se je odmaknil od strahu.

"Čarodej," je nadaljeval knez in ublažil glas, pomagaj mi! Premagala me je ljubezen, ljuta kača! Kaj sem že vse poskusal! Cele noči sem premolil pred ikonami (svetimi podobami)! A pokoja nisem izmolil. Pustil sem molitev, začel sem jezdit po polju od jutra do noči, marsikakega dobrega konja sem uničil, a pokoja si nisem prijezdil! Začel sem rogoviliti ponoči, popil cele vrče močnega vina, a gorja nisem zapil, nisem našel pokoja v pijanosti! Mahnil sem z roko na vse in šel med opričnike. Posedal sem za carsko mizo skupno z najemniki Grjaznimi in Basmanovimi. Delal sem večje zločine od njih, uničeval sem sela in predmestja, ropal žene in devojke, toda nisem zalil svojega gorja s krvjo! Boje se me kmetje in opričniki, car me ljubi radi moje hrabrosti, pravoslavno ljudstvo me preklinja. Ime kneza Afanasija Vazemskega je postalo prav tako strašno kakor ime Maljute Skuratova! Glej, kam me je privedla moja ljubezen: pogubil sem svojo dušo! Pa kaj mi je zanjo? Na dnu pekla mi ne bo huje nego tu! No, starec, kaj me gledaš v oči? Ali misliš, da sem znorel? Ni znorel Afanazij Ivanovič; silna je glava, silno je telo njegovo! Saj zato pa je tako, grozna moja muka, ker me ne more ugonobiti!"

Mlinar je poslušal kneza in se ga je bal. Bal se je njegove silovite narave, bal se je za svoje življenje.

"Zakaj pa molčiš, starec? Ali nimaš korena ali zeli, s katero bi si mogel pridobiti njeno ljubezen? Govori, naštevaj, kakšne čarodejne trave imaš. Govori vendar, čarodej!"

"Batjuška, knez Afanazij Ivanovič, kaj naj ti rečem? Zelišča so vsake vrste. Eno je bodič, trga se na dan Petrovega posta. Če ž njim podžgeš puščico, ne izgrešiš cilja. In je zelišče, neka trstika, raste na Lisi gori pod Kijevom. Kdor ga nosi pri sebi, ga vse življenje ne doseže carjeva jeza. Pa je še želišče čibrije, ako iz njegovega korena izrežeš križ in si ga obesiš na vrat - se te bo vse balo kakor ognja."

Vjazemski se je na glas zasmel.

"Mene se že itak boje," je rekel; "ni mi treba tvojega čibrija. Naštevaj dalje."

"Potem je Adamova glava, ki raste v močvirju: pomaga pri porodih in prinaša darove. Potem je močvirni modriš: ako hočeš

iti na medveda, izpij njegovo vodo in noben medved se te ne loti. Potem rebarbora: ko jo pričneš ruvati iz zemlje, stoka in joče kakor človek, če pa jo nošiš pri sebi, nikdar ne utoneš."

"In drugega nič več?"

"Kaj bi ne bilo, batjuška, šentjanževka je tudi še; kdor utrga njen cvet, to gospoduje čez vse zaklade. Potem je še šentjanževa mačeha; kdor ve, kako jo je rabiti, ta jezdi na vsakem kljusetu hitreje kakor na najboljšem dirjalcu."

"Za tako zel, da bi devojka zljubila človeka, ki ji je zoprn, za tako pa ne veš?"

Mlinar se je zmedel.

"Ne vem, batjuška, ne srdi se, sam Bog ve, da ne vem!"

"In take, ki bi z njo lastno ljubezen premagala tudi ne poznaš?"

"Tudi ne poznam, batjuška; a poznam ,trgaj-travo', ako se z njo dotakneš ključavnice ali železnih vrat, jih raztrga na drčbne kose."

"Vrag vzemu tebe in tvoja zelišča!" je jezno rekel Vjazemski in uprl mračni pogled v mlinarja.

Mlinar je povetil oči in molčal.

"Starec!" - naenkrat kriknil Vjazemski in ga zgrabil za vrat, - "daj mi jo! Slišiš? Daj mi jo, daj, ti hudir! Takoj mi jo daj!"

In stresel je mlinarja z obema rokama.

Mlinar je že mislil, da mu je prišla zadnja ura.

A zdajci je Vjazemski izpustil starca in mu padel k nogam.

"Usmili se me!" je zahteval, "ozdravi me! Obdarim te, pozlatim te, tvoj suženj postanem! Usmili se me, starec!"

Mlinar se je še bolj prestrašil.

"Spametuj se knez! Kaj se godi s teboj? To sem vendar jaz, Davidič, mlinar!... Spametuj se, knez!"

"Ne vstanem, dokler me ne ozdraviš!"

"Knez, knez!" je rekel mlinar s tresočim se glasom, "čas je, da greva na delo. Čas beži, vstani! Sedaj je tema; ne vidim, kje si. Naglo na delo!"

Knez vstane.

"Začni," je rekel, "pripravljen sem!"

Oba sta umolknila. Vse je bilo tiho. Samo kolo, osvetljevano od meseca, je šumelo dalje in se vrtelo. Nekje daleč v močvirju je kričal kosec. Včasih se je sova oglasila v lesni tihoti.

Starec in knez sta šla k mlinu.

"Glej na kolo, knez, a jaz bom šepetal."

Starec je legel na zemljo in, še vedno tresoč od strahu, pričel šepetati neke besede. Knez je gledal pod kolo. Minilo je nekaj minut.

"Kaj vidiš, knez?"

"Vidim, kakor da se vsipajo biseri, kakor da se blešče cekini."

"Bogat boš, knez, najbogatejši boš v Rusiji!"

Vjazemski je vzdihnil.

"Še glej, knez, kaj vidiš?"

"Vidim, kakor da bijejo sablje druga ob drugo, med njimi pa kakor zlate svetinje."

"Srečo boš imel na vojni, bojar, srečo v carski službi. Samo še poglej, poglej in povej, kaj vidiš?"

"Sedaj se je naredila tema, voda se je skalila. A sedaj se rdeči, pordečila se je kakor kri. Kaj to pomeni?"

Mlinar je molčal.

"Kaj to pomeni, starec?"

"Dosti je, knez. Predolgo ni dobro gledati; pojdiva!"

"Zdaj se vlečejo škrlataste niti kakor krvave žile; kakor da se odpirajo in zapirajo klešče; kakor..."

"Pojdiva, knez, pojdiva, dosti je!"

"Počakaj!" je rekel Vjazemski in odrinil mlinarja, "glej, kakor da teče zobata žaga naprej in nazaj in izpod nje brizga kri!"

Mlinar je hotel potegniti kneza proč.

"Počakaj, starec, slabo mi je, členki me bole. Oh, boli!" Knez je sam odskočil. Zdelo se je, da je razumel svojo prikazen.

Dolgo sta molčala. Nazadnje je rekel Vjazemski:

"Vedeti hočem, ali ona ljubi drugega?"

"Ali imaš kako njeno stvar pri sebi, bojar?"

"Glej, to sem našel pri vratih."

Knez je pokazal mlinarju moder trak.

"Vrzi ga pod kolo!"

Knez ga je vrgel.

Mlinar je potegnil iz nedrija glinasto posodico.

"Pij!" je dejal in jo ponudil knezu.

Knez je popil. V glavi se mu je zavrtilo in oči so mu otemnele.

"Poglej sedaj, kaj vidiš?"

"Njo, njo!"

"Samo?"

"Ne, ne samo! Dva sta; z njo je rusolas mladeč v bagrenem kaftanu, a obličja mu ne vidim... Čakaj! Glej zlivata se v eno... vedno bliže in bliže... Prekletca! O... Preklet bodi, čarodej, bodi preklet, preklet!"

Knez je vrgel mlinarju pest novcev, odtrgal od drevesa uzdo svojega konja, skočil v sedlo in po gozdu so zazvenele podkve. Potem je peketanje umolknilo v daljavi in samo kolo je šumelo ter se vrtelo dalje.

4. DRUŽINA ANDREJEVIČ IN NJEGOVA ŽENA

Ko bi se mogel čitatelj preseliti za štiri sto let nazaj in ako bi se z visokega stolpa ozrl po takratni Moskvi, bi videl, da je bila sedanji malo podobna. Bregovi reke Moskve, Jauze in Neglinne so bili pokriti z množico lesenih hiš s skodlastimi in slamatimi strehami, ki so v teku časa večinoma počrnele. Med temi temnimi strehami so se ostro črtali, belili in rdečili zidovi Kremlja, Kitajgoroda in drugih trdb, ki so bile nastale v teku zadnjih dveh stoletij. Množica cerkva in zvonikov je dvigala svoje glave proti nebu. Kakor velike zelene in žolte maroge so se kazali med domovi gosti gozdiči in z žitom obsejane njive. Preko reke Moskve so držali prožni in živi mostovi, ki so se močno tresli in se potapljali pod vodo, kadar so šli preko njih vozovi ali jezdec. Na Jauzi in Neglinni so se vrtela mnogoštevilna mlinska kolesa, drugo poleg drugega. Ti gozdiči, polja in mlini sredi mesta so delali takratno Moskvo zelo slikovito. Posebno prijeten je bil pogled na samostane, ki so bili videti s svojimi belimi vrtovi in pisanimi ter pozlačenimi stolpi kakor cela mesta zase.

Nad vso to množico cerkva in hiš so se ponosno dvigale kremeljske cerkve in pred kratkim zgrajena cerkev Marije Pomagaj, kateri je Ivan pred nekaj leti položil temelji v spomin zavzetja Kazani in ki jo sedaj poznamo pod imenom Vasilija Blaženega. Veliko je bilo veselje Moskovčanov, ko so končno podrli odre, ki so zakrivali to cerkev, in ko se je cerkev pokazala v svojem čarobnem lesku, blesteč v zlatu in barvah in očarujoč oko s svojimi raznovrstnimi okraski. Dolgo ni nehalo ljudstvo občudovati umetelnega stvabarja, hvaliti Boga in slaviti carja, da je dal pravoslavnim doslej nepoznano lepoto. Tudi

druge moskovske cerkve so bile lepe. Moskovčani niso štedeli rubljev in truda za okrasitev hiš božjih. Povsod je bilo videti drage barve, zlato in velike zunanje ikone v naravni velikosti. Pravoslavni so radi krasili hiše božje, zato pa so se malo zmenili za vnanjost svojih domov; njih bivališča so bila skoro vsa zgrajena trdno, a preprosto iz smrekovih ali hrastovih tramov, ki niso bili niti z deskami obiti, po starem ruskem pregovoru: hiše ne delajo lepi ogli, ampok pirogi (kolački).

Samo dom Družine Andrejeviča Morozova na bregu reke Moskve se je odlikoval s posebno krasoto. Hrastovi trami so bili vsi ravni in okrogli: na vogalih na škarje spojeni; hiša je imela tri stanovanja, ne všteti gornjih izb. Pristrešje nad glavnim vhodom je bilo podprto s širokimi zvitimi stebri, z rezbami okrašenimi. Oknice so bile umetno poslikane s cvetkami in ptiči in okna niso spuščala v izbe svetlobe božje skozi motne bikove mehurje, kakor je bilo to v navadi pri večini moskovskih hiš, marveč skozi čisto in prozorno sljudo. Na širokem dvorišču so stale kolarne, stanice, sušilnice, golobjak in poletna utica bojarjeva. K hiši se je naslanjala z ene strani kamenita hišna cerkev, z druge prostram vrt, ograjen s hrastovim plotom, izza katerega se je dvigala gugalnica, ki je bila tudi vsa posejana z vzorci in slikarijami. Skratka: dom je bil postavljen rodbini v slavo. Sicer pa ga je bilo vredno komu graditi!

Bojar Družina Andrejevič je bil zastaven človek, neupogljivega značaja; kljub svojim starim letom se je pred kratkim oženil z eno izmed prvih moskovskih krasotic. Vse se je čudilo, ko ga je vzela dvajsetletna Helena Dimitrijeva, hči oholničega (visok pridvorni čin) Pleščejeva-Očina, ki je bil padel pod Kazanijo. Takega ženina ji niso izbirale moskovske snubačice. A Helena je bila že v pravi starosti, brez očeta in matere; in dekliska krasota ji je bila zaradi nedostojnih navad carskih ljubljencev bolj v nesrečo, nego v veselje.

Ko se je Morozov oženil s Heleno, je postal njen zaščitnik, in vsak Moskovičan je vedel, da ni varno razžaliti žene, katero je vzel v svoje varstvo bojar Družina Andrejevič.

Mnogo carskih ljubljencev si je pred njeno poroko prizadevalo, da bi se prikupili Heleni, a nihče si ni prizadeval bolj, nego Afanazij Ivanovič Vjazemski. Pošiljal ji je dragocene darove, v cerkvi se je nastavljal njej nasproti, na splašenem konju je jahal pred njenimi vrati in v boju s pestmi se je boril s celo

vrsto. A ni imel sreče Afanazij Ivanovič! Snubačice so mu prinašale darila nazaj in kadar ga je Helena srečala, se je obrnila od njega. Ali se je obračala zato, ker ji Afanazij Ivanovič ni bil všeč, ali pa je devojki v srcu gorela druga ljubezen, gotovo pa je, da je bil knez Vjazemski vedno odklonjen, naj je storil, kar je hotel. Slednjič se je Afanazij Ivanovič razjezil in šel k carju Ivanu ter mu potožil svojo nesrečo. Car mu je obljubil, da pošlje sam svoje snubačice k Heleni Dimitrijevni. Helena je plakala, ko je zvedela o tem. Šla je s svojo pestunjo v cerkev, pokleknila pred Mater božjo, plakala in se klanjala nizko k zemlji.

V cerkvi ni bilo ljudi; a ko se je Helena ozrla, je stal za njo Morozov, v baržunastem kaftanu in razpetem brokatovem plašču.

"Zakoj plakaš, Helena Dimitrijevna?" je vprašal Morozov. Helena se je razveselila, ko je spoznala bojarja.

Bil je svoj čas prijatelj njenih staršev, a tudi sedaj jo je obiskoval in jo ljubil kot svojo hčerko. Helena ga je čislala kot svojega očeta in mu zaupala svoje misli; samo ene stvari mu ni odkrila, samo eno je zatajila pred bojarjem, zatajila sebi v žalost in njemu v pogubo.

In tudi sedaj mu na njegovo vprašanje ni povedala ničesar o svoji tajnosti, marveč mu je rekla samo, da plaka zato, ker pridejo carske snubačice, da jo prisilijo k poroki z Vjazemskim.

"Helena Dimitrijevna," je rekel bojar, "ali res ne ljubiš Vjazemskega? Pomisli malo. Vem, da ti doslej ni bil po volji; a kolikor vem, doslej nimaš še nikogar v mislih in v takem slučaju je dekliško srce kakor vosek; navadi se in ga vzljubi!"

"Nikdar," je odgovorila Helena, "nikdar ga ne bom vzljubila! Rajši grem v grob!"

Bojar jo je pogledal s sočutjem.

"Helena Dimitrijevna," je rekel Morozov po kratkem molku, "vem za sredstvo, kako se rešiš. Poslušaj. Jaz sem star in siv, a ljubim te kakor svojo hčer. Pomisli, Helena, ali bi hotela vzeti starca?"

"Hočem!" je vzkriknila Helena in padla Morozovu k nogam.

Bojarja je ganila nepričakovana beseda, vesel je bil Helene odločnosti; a starec si ni mislil, da je bila ta odločnost poplajajočega se, ki se lovi za trnov grm.

Ljubeznivo je dvignil Heleno in jo poljubil na čelo.

"Dete," je rekel, "poljubi ta križ, da ne boš onečastila moje sive glave. Prisezi tu pred Spasiteljem!"

"Prisegam, prisegam!" - je zašepetala Helena.

Bojar je poslal po duhovnika in obred zaroke je bil hitro izvršen; in ko so se pri Heleni oglasile carjeve snubačice, je bila že nevesta Družine Andrejeviča Morozova.

Helena ni vzela Morozova iz ljubezni; poljubila pa je križ z obljubo, da mu bo zvesta, in se je trdno obločila držati svojo prisego in se ne pregrešiti proti svojemu gospodu ne z besedo ne z mislijo.

In zakaj bi ne ljubila Družine Andrejeviča? Res, da bojar ni bil mlad; a Bog ga je blagoslovil z zdravjem in telesno močjo, z vojno slavo, s trdno voljo, z vasmi in seli in širokimi zemljišči za reko Moskvo ter z izbami, polnimi zlata, žita in dragih kožuhovin. Samo z eno stvarjo Bog ni blagoslovil Družine Andrejeviča: ni mu naklonil carske milosti. Ko je car Ivan Vasiljevič zvedel, da so njegove snubačice prišle prepozno, se je razjezil in je sklenil kaznovati bojarja: ukazal ga je pozvati k svoji mizi in ga posadil ne le niže od Vjazemskega, marveč celo niže od Godunova, Borisa Fjodoroviča, ki do tedaj ni bil v milosti in ni imel še nobenega dostojanstva.

Bojar ni prenesel takega ponižanja - vstal je od mize: češ - ne spodobi se, da bi bil Morozov manjši od Godunova! Tedaj pa se je car še bolj razjezil in ga je obsodil, da je kriv pred Godunovim. Bojar je priznal svojo krivdo pred sovragom: toda opsoval je silovito Godunova in mu rekel: ščene.

Ko je car zvedel o tem, se je silno razljutil; ukazal je Morozovu, naj mu gre izpred oči in naj si ne da striči las, dokler ne bo odvezan od njegovega prokletstva. In bojar je odšel z dvora: hodil je odslej v žalni obleki z nečesano brado, sivi lasje so mu padali na visoko čelo. Hudo je bilo bojarju, da ni videl carja, vendar ni delal sramote svojemu rodu, niže od Godunova ni sedel!

Dom Morozova je bil polna čaša. Služabniki so se bojarja bali in ga ljubili. Kdor je prišel k njemu, je bil prisrčno sprejet. Domačini in tujci so se bahali z njegovo ljubeznijo; vsakogar je obdaroval s prijaznimi besedami, bogatimi oblačili in modrimi nasveti. A nikogar ni ljubil tako, nikomur ni dajal tako bogatih daril kakor svoji mladi ženi, Heleni Dmitrijevni. In žena mu je

vračala ljubezen za ljubezen. Vsako jutro in vsak večer je dolgo klečala v svoji sobi in goreče molila za njegovo zdravje.

Ali pa je bila kriva Helena Dmitrijevna, da se ji je med prijaznimi besedami Družine Andrejeviča, med gorečimi molitvami pred ikonami, dostikrat naenkrat pojavil v mislih mlad junak, dirjajoč na konju z golo sabljo, in pred njim v neredu bežeči litovski polki?

Ali je bila Helena Dmitrijevna kriva, da jo je povsod zasledoval obraz tega junaka, doma in v cerkvi, po dnevi in ponoči in da ji je očitajoče govoril: "Helena, prelomila si svojo besedo, nisi počakala moje vrnitve, prevarala si me!"

Leta tisoč petsto pet in šestdesetega, štiri in dvajsetega junija, na dan svetega Ivana Krstnika, so se že na vse zgodaj razmajali vsi zvonovi moskovski in so zvonili brez prestanka. Vse cerkve so bile polne. Po maši se je ljudstvo razkropilo po ulicah. Mladi in stari, revni in bogati so nesli domov zelene vejice, cvetke in s trakovi okrašene brezove mlajčke. Vse je bilo pestro, živo in veselo. Proti poldnevu pa so se pričele ulice prazniti. Ljudstvo se je začelo počasi razhajati in kmalu ni bilo v Moskvi srečati niti enega človeka. Zavladala je mrtva tihota. Pravoslavni so počivali v svojih domovih in nikogar ni bilo, ki bi bil žalil Boga in se potikal po ulicah, kajti Bog je ukazal človeku in vsaki stvari, naj počiva o poldanskem času: in greh je upirati se volji božji, razen če te prisili kako nujno opravilo.

Vse je spalo: videti je bilo, kakor bi bila Moskva izumrla. Samo na Balčuzi je bilo slišati v nedavno zgrajeni krčmi krik, prepir in petje. Tam so kljub poldnevu rogovili vojaki; skoro vsi so bili mladi in bogato opravljeni. Nastanili so se v hiši, po dvorišču in na ulici. Vsi so bili pijani; eden je ležal na golih tleh in si polival obleko s staklenico vina; drugi je skušal s hripavim glasom spremljevati petje tovarišev, a je dajal od sebe samo gluhe, nerazumljive glasove. Osedlani konji so stali pri vratih. K vsakemu sedlu je bila privezana metla in pasja glava.

V tem času sta se prikazala na ulici dva jezdeca. Eden izmed njiju je bil oblečen v škrlaten kaftan z zlatimi okraski, na glavi pa je imel brokatovo čapko, izpod katere so se vili rusi, gosti kodri. Ta se je obrnil k drugemu jezdecu:

"Mihejič" je rekel, "ali jih vidiš, te pijance?"

"Vidim, bojar, vzemi jih vragova babica! Vidiš, pijance, kaj ti uganjajo!"

"Ali vidiš, kaj je pri konjskih sedlih?"

"Vidim; metle in pasji gobci, kakor pri tistem razbojniku. Torej so to res carski ljudje, če pijančujejo po Moskvi! Lepo sva si nadrobila, bojar, kašo sva si skuhala!"

Serebrjanemu se je pomračilo čelo.

"Pojdi jih vprašat, kje stanuje bojar Morozov!"

"Hej, dobri ljudje, častiti gospodje!" je zakričal Mihejič; stopivši k tolpi: "kje stanuje tu bojar Družina Andrejevič Morozov?"

"A čemu bi rad vedel, kje stanuje ta pes?"

"Moj gospod, knez Serebrjani, ima pismo za Morozova od vojvode Promskega, od velikega polka."

"Daj sem pismo!"

"Kaj, kaj, vragova babica? Ali si nor? Tebi naj dam knezovo pismo?"

"Daj sem pismo, čuk stari, daj sem! Pogledam, ali ta Morozov ne kuje izdaje in ali morda ne misli prevariti gospodarja."

"Ah, ti lopov!" je zavpil Mihejič, pozabivši na previdnost, s katero je začel govoriti, "ali ima morda moj gospod znanstvo z izdajniki?"

"A tako, še zmerjal boš? S konja ž njim! Deca, dajte mu z bičem!"

Tedaj je prijahal že sam Serebrjani k opričnikom.

"Nazaj!" je zakričal tako strašno, da so nehote ostrmeli.

"Kdor izmed vas", je nadaljeval knez, "se samo s prstom dotakne tega človeka, temu razkoljem glavo, drugi pa boste odgo-varjali carju!"

Opričniki so obstali; toda iz sosednih ulic so prišli novi tovariši in so obstopili kneza. Drzne besede so padale iz tolpe; nekateri so potegnili sablje in ne bilo bi se dobro godilo Nikiti Romanoviču, ako bi se ne bil v bližini zaslišal glas, pojoč psalm, ki je kakor s čarovnijo ustavil opričnike! Po ulici je šel kakih štirideset let star človek, v sami platneni robači. Na prsih so mu žvenkljali železni križi in spokorniške verige, v roki pa je imel lesen molek.

Njegovo blede obličje je izražalo nenavadno dobroto; na ustnih, ki jih je obsenčevala redka brada, je igral usmev, toda oči so gledale kalno in zmedeno.

Ko je ugledal Serebrjanega, je prenehal s psalmom, stopil hitro k njemu in mu pogledal naravnost v obraz.

"Ti, ti?" je rekel, kakor bi se čudil; "zakaj si tu med njimi?"
Ne da bi dočakal odgovora, je znova pričel peti.

"Blagor možu, ki ne hodi v družbo brezbožnikov!"

Opričniki so se umaknili z izrazom spoštovanjana na obrazih; toda blaženi se ni zmenil za nje, marveč se je znova zagledal Serebrjanemu v oči.

"Mikita, Mikita!" je rekel, maje z glavo, "kam si zašel?"

Serebrjani ni nikdar videl tega človeka in se je čudil, da ga kliče po imenu.

"Ali me joznaš?" ga je vprašal.

Blaženi se je nasmejal.

"Moj brat si!" je odgovoril; "takoj sem te spoznal. Gotovo si blažen, kakor jaz. In tudi razuma imaš več od mene, sicer bi ne bil prišel sem. Celó tvoje srce vidim. Čisto imaš, čisto, sama sveta resnica; oba sva bebca! A ti-le" - je nadaljeval, kažoč na tolpo - "niso naši ljudje! Uh!"

"Vasja," je rekel eden izmed opričnikov, "ali bi kaj rad? Rabiš novcev?"

"Ne, ne, ne!" je odgovoril blaženi; "od tebe nočem ničesar! Vasja od tebe ne vzame ničesar, a daj Mikiti, kar hoče!"

"Človek sveti," je rekel Serebrjani, "vprašal sem, kje stanuje bojar Morozov."

"Družina? Ta je naš. On je pravičnik! Samo glavo ima neuklonljivo, oh, kako neuklonljivo! Ampak se kmalu uklone in se ne dvigne več!"

"Kje stanuje?" je ponovil laskavo Serebrjani.

"Ne povem!" je odgovoril blaženi, kakor bi se bil razjezil; "ne povem, naj ti povedo drugi. Nočem te poslati v zlo!"

In naglo je odšel, pevajoč svoj pretrgani psalm.

Serebrjani ni razumel njegovih besed in ni izgubljal časa z ugibanjem ter se z nova obrnil k opričnikom.

"No," je vprašal, "ali mi poveste, kje najdem dom Morozova, ali ne?"

"Idi vedno naravnost," mu je sirovo odgovoril eden izmed njih. "Ko kreneš na levo, prideš do gnezda starega gavrana."

Ko se je knez oddaljeval, so pričeli opričniki, ki jih je bil blaženi pomiril, znova kričati.

"Hej!" je kričal eden izmed njih, "sporoči Morozovu poklone od nas in mu reci, naj se pripravi za vislice; nekam dolgo že tlači zemljo!"

"Pa tudi zase pripravi vrv!" je vpil za njim drugi.

Knez pa se ni zmenil za njihovo psovanje.

"Kaj mi je hotel blaženi reči?" - je premišljeval s povešeno glavo. "Zakaj mi ni pokazal hiše Morozova in zakaj je še pristavil, da me noče poslati v zlo?"

Dalje gredoč, sta knez in Mihejič srečala še mnogo opričnikov. Nekateri so bili že pijani, drugi so šele šli z gostilno. Vsi so gledali nesramno in drzno, nekateri pa so dejali celo na glas tako sirove opazke o jezdecih, da je bilo videti, kako so navajeni biti nekaznovani.

5. SVIDENJE.

Kdor je šel na konju po bregu Moskve, je lahko videl čez visoki plot na vrt Morozova.

Cvetoče lipa so metale senco na ribnik, ki je dajal hrano bojarju v postnih dneh. Po vrtu so zelenele jablanice, višnje in češnje. V nepokošeni travi so se prepletale ozke stezice. Dan je bil vroč. Nad rdečimi cvetovi dišečega šipka so krožili zlati hrošči; v lipah so brenčale čebele; v travi so čvrčali murčki! preko vrhov rdečih kosmulj so dvigale sončnice široke glave ter se, kakor se je zdelo, laskale druga drugi v poldanskem soncu.

Bojar Morozov je že eno uro počival v svoji sobi. Helena je s svojimi služkinjami sedela pod lipami na rušnati klopi ob plotu. Oblečena je bila v obleko iz modre svile, gumbi so bili iz dragih kamenčkov. Široki muzelinovi rokavi, nabrani v drobne gube, so bili nad komolcem prepasani s safirnimi naročnicami. Uhani od istega kamna so ji viseli do pleč; glavo je pokrival biserni kokošnik (pokrivalo za žene v ruski narodni noši), na safijanastih čevljkah so se lesketali zlati našivi.

Helena je bila videti vesela. Smejala se je in se šalila z devojkami.

"Bojarinja," je rekla ena izmed njih, "pomeri še tele zapestnice, te so lepše."

"Dosti je že pomerjanja, dekleta," je prijazno odgovorila Helena; "že celo uro me napravljate in lipšate."

"Samo še zavratnico si nadeni! Ko boš imela še zavratnico boš čisto kakor svete ikone v okviru."

"Dosti je, Pašenka, greh je govoriti tako nespodobno."

"No, ako se nočes nalipšati, bojarinja, potem bi se morda igrale skrivalice ali pa bi se kamenčkale? Ali bi ne hotela krmiti ribic, ali pa se pogugati na gugalnici? Morda ti naj pa kaj zapojemo?"

"Zapoj mi pesem, Pašenka, ki si jo pela zadjič, ko ste nabirale jagode."

"O bojarinja, golobica moja, kaj je veselega v tej pesmi? To je žalostna pesem, ne pa prazniška."

"To je vseeno, hočem jo slišati; zapoj mi jo, Pašenka."

"Dobro, bojarinja, ker je tvoja volja, jo zapojem. Samo ne jezi se potem name, če se še razžalostiš. Spremljajte me torej, družice."

Devojke so sedle v krog in Pašenka je pričela peti z žalostnim glasom:

Ah, če na cvetke ne prišli bi mrazi,
tudi v zimi bi cvetke cvetele.
Ah, ko bi žalost dušo pustila,
več bi jaz bedna ne hrepenela,
več ne posedala z glavo podprto,
več bi po širnem polju ne zrla...

Šla sem po veži, po novi veži,
dvignila sem kožušček sobolji,
da bi kožušček ne pošumeval,
da bi mi gumbi ne zazvonkljali,
da ne slišal bi tast me, batjuška,
da ne povedal bi svojemu sinu,
svojemu sinu, mojemu možu...

Pašenka se je ozrla na bojarinjo. Dve solzi sta se ji utrnili iz oči.

"Ah, jaz norica!" je rekla Pašenka. "Kaj sem storila!" Čemu sem slušala bojarinjo? In kako moreš, bojarinja, človeka siliti, naj poje take pesmi?"

"Še znati bi ti jih ne bilo treba!" je pristavila Dunjaša, bistrooka devotka s črnimi obrvmi. "Čakaj, jaz zapojem pesem, malo drugačno kot je tvoja! Le poslušaj, če ne razveselim bojarinje!"

In Dunjaša je poskočila, eno roko uprla v bok, drugo pa dvignila, se nagnila na stran in zibajoč se mehko sem ter tja zapela :

Pantjelej, gospodar, hodi po dvoru,
hodi po dvoru, dvoru širokem,
kunina sunkja sega do tal mu,
čapka sobolja glavo mu krasi.
Gleda na njega iz okna nevesta.
Gledajo nanj bojarji iz mesta,
z vrtov prelepih bojarinje zro ga.
Vprašajo bojarji: Kdo je to neki?
Vpraša bojarinja: Kdo je bojar ta?
Pravi nevesta: To je moj dragi...

Dunjaša je končala in se je sama zasmejala. A Helena je postala še bolj žalostna. Zatajevala se je, zatajevala, si zakrila obličje z rokami in zaihtela.

"To imaš od tvoje pesmi!" je rekla Pašenka. "Kaj naj sedaj storimo? Ako ugleda Družina Andrejevič objokane očke bojarinje, se razljuti nad nami: češ, ne znate je, neumnice, zabavati in razveseliti!"

"Devojke, dušice!" je spregovorila Helena in se vrgla Pašenki okrog vratu, "pustite me ihteti, pomagajte mi plakati!"

"Kaj pa se ti je zgodilo, bojarinja? Zakaj si se naenkrat razžalostila?"

"Ne naenkrat, devojke moje, težko mi je že od ranega jutra. Ko je začelo zvoniti k maši in sem videla, kako veselo hite ljudje v cerkev, mi je postalo tako težko, devojke. In še sedaj se mi krči srce... potem pa še tako svetel, tako sončnem dan, in vrhu tega še vsi ti nakiti, ki ste mi jih nadele... Vzemite z mene zapestnice, devojke, vzemite kokošnik, spletite mi kite po vaše, po dekljško."

"Greh je, bojarinja, kar zahtevaš! Da bi ti spletle kite po dekljško! Bog ne daj! Ko bi to zvedel Družina Andrejevič!"

"Ne zve, devojke! Saj si potem zopet nadenem kokošnik!"

"Ne, bojarinja, to je pregrešno! Storimo sicer, kakor ti hočeš, toda na dušo tega ne vzamemo."

"Ali je res" - je pomislila Helena - "že sam spomin na preteklost pregrešen?"

"Dobro" - je rekla - "ne snamem kokošnika. Pojdi sem, Pašenka, tebi spletam kito, kakor so jo spletali meni."

Pašenka, vsa zardela od veselja, je pokleknila pred bojarinjo. Helena ji je razpustila lase, jih razdelila na enake dele in pričela spletati v devetdeset pramenov široke, ruse kite. To ni bila lahka stvar. Morala je plesti kolikor se da na rahlo, da bi kite kakor mrežica zakrivale ves tilnik in da bi potem padale navzdol, zoževaje se nevidno. Helena se je z vnemo lotila tega dela. Pletoč pramene, jih je prepletala z bisernimi nitkami.

Slednjič je bil razplet gotov. Bojarinja ga je na koncu zavezala s trakom in ga okrasila z dragimi prstani.

"Končno, Pašenka," - je rekla, veseleč se svojega dela, - "vstani in sprehodi se pred menoj. Sedaj pa pogledjte, devojke, ali ni ta pletenica lepša od kokošnika?"

"Vse ob svojem času, bojarinja," - so odgovorile devojke, smejoč se. - "A Dunjaša bi rajši nosila kokošnik."

"Da vas ni sram tako govoriti!" - je odgovorila Dunjaša. - "Magari, če bi vse življenje ne zapletla kit! A poznam take, ki ves dan ne odmaknejo oči od bojarjevega ključarja."

Devojke so se zvonko zasmejale. Marsikatera pa je zardela v zadregi. Očividno je bil ključar v resnici lep fant.

"Skloni se, Pašenka," - je rekla bojarinja, - "da ti še trak z biseri zavežem... Devojke, danes imamo Ivana Krstnika, danes si tudi rusalke pleto kite."

"Ne danes, bojarinja, temveč sedmo nedeljo po veliki noči in pa na dan sv. Trojice si pleto rusalke lase. Na dan Ivana Krstnika begajo z raspuščenimi lasmi in ljudi odganjajo od praproti, da bi nihče ne utrgal njenega cveta."

"Bog z njimi," - je rekla Pašenka; - "kaj se vse ne zgodi na šentjanžev dan; Bog nam ne daj tega videti!"

"Ali se bojiš rusalk, Pašenka?"

"Kako bi se jih ne bala? Danes je strašno iti v gozd; prav tako kot na sv. Trojice dan ali pa na nedeljo rusalk."

"Sama ne veš, kaj govoriš!" ji je segla v besedo druga devojka. - "Kakšne rusalke pa so pod Moskvo? Tu jih ni. Na Ukrajini pa je drugače: tam je polno rusalk. Pravijo, da so že marsikaterega dobrega mladca spravile ob pamet. Če mladeč ugleda rusalko, do smrti hrepeni po njej; če je oženjen, zapusti ženo in dečo, če je samec, pozabi na ljubo."

Helena se je zamislila.

"Devojke," je rekla po kratkem molčanju, - "ali so na Litvi tudi rusalke?"

"Tam je prav za prav njih domovina; tam je prav isto kot na Ukrajini..."

Helena je vzdihnila. Ta hip se je zaslišalo konjsko peketanje in bela čapka Srebrjanega se je pokazala nad plotom.

Ko je Helena ugledala moškega, se je hotela skriti, ko pa se je še enkrat ozrla na jezdeca, je obstala kakor okamenela. Tudi knez je ustavil konja. Ni verjel svojim očem. Tisoč misli mu je v enem samem trenutku zarojilo po glavi, vse - druga proti drugi. Videl je pred sabo svojo Heleno, hčerko Pleščejeva-Očina, njo, ki jo je ljubil in ki mu je pred petimi leti prisegla zvestobo.

Toda kako pa je prišla na vrt bojarja Morozova?

Šele tedaj je ugledal Nikita Romanovič biserni kokošnik in je prebledel.

Ona je bila omožena!

"Ali bledem" - je pomislil in uprl vanjo prestrašeni pogled - "li se mi sanja?"

"Devojke!" - je prosila Helena, - "odidite, pokličem vas, - odidite, pustite me za malo časa samo! Moj Bog! Moj Bog! Presveta Mati božja! Kaj naj storim? Kaj naj mu rečem?"

Srebrjani se je bil medtem zavedel.

"Helena Dmitrijevna," - je izpregovoril odločno, - "povej mi z eno samo besedo: ali si omožena? Ali ni to prevara? Ni šala? Si li res poročena?"

Helena je obupno iskala besed, a jih ni našla.

"Odgovori mi, Helena Dmitrijevna, ne varaj me več ker sedaj ni pustni dan!"

"Poslušaj me, Nikita Romanovič!" je zašepetala Helena.

Knez je strepetal.

"Ničesar nočem slišati," je rekel; "vse mi je jasno. Ne izgublaj besed zaman! Z Bogom, bojarinja!"

Potegnil je konja nazaj.

"Nikita Romanovič!" je kriknila Helena, "prosim te za Krista in prečiste Matere njegove volje, poslušaj me! Ubij me potem, a prej poslušaj!"

Dalje ni mogla govoriti; glas se ji je ustavil, kolena so ji klecnila na rušnato klop in proseče je iztegnila roke proti Srebrjanemu.

Mraz je pretresel kneza po vsem telesu; toda premagalo ga je usmiljenje. Ustavil se je.

Vsa v solzah je začela Helena pripovedovati, kako jo je Vjazemski zasledoval, kako jo je nazadnje sam car hotel zasnuti svojemu ljubljencu in kako se je ona v obupu vdala staremu Morozovu. Ihteč med svojim pripovedovanjem se je dolžila nehote prevare, govorila je, da bi bila morala rajši končati s samomorom, nego se je vdala drugemu, in je preklinjala svojo slabost.

"Ne moreš me ljubiti, knez," je govorila, "ni ti bilo usojeno, da bi me ljubil! Toda obljubi mi, da me ne prekolneš; reci, da mi odpuščaš veliko krivdo mojo!"

Knez je poslušal z nameršenimi obrvmi, toda odgovoril ni ničesar.

"Nikita Romanovič," je zašepetala Helena boječe, "za Krista, reci samo besedico!"

Uprla je vanj pogled, poln strahu in pričakovanja, in v tem zgovornem, prosečem pogledu je bila zbrana vsa njena duša.

Serebrjani je bojeval silen duševni boj.

"Bojarinja," je rekel nazadnje in glas se mu je tresel, "očividno je bila to volja božja... in ti nisi toliko kriva... nimam ti odpuščati. Helena Dmitrijevna, ne preklinjam te - ne, sam Bog ve, da ne, jaz, jaz... Ljubim te, kakor sem te ljubil doslej!"

Te besede so same ušle knezu iz ust.

Helena je vzkliknila, zaihtela in planila k plotu.

V istem trenutku se je knez dvignil v stremenih in se oprijel količev v plotu. Helena je že stala na drugi strani na klopi. Brez premišljevanja in nevede, kaj delata, sta planila drug k drugemu in njiju ustnice so se strnile.

Helena je poljubila mladega bojarja! Žena lokava je prevarila svojega moža! Pozabila je na prisego, ki jo je bila prisegla pred Gospodom. Kako se sedaj prikaže pred Družino Andrejevičem? Ali ji ne bo bral vsega iz oči? In Družina Andrejevič ni tak, da bi ji odpustil. Bojarju ni za življenje, temveč za čast! Starec ubije oba, ženo in Nikito Romanoviča!

6. SPREJEM.

Morozov je poznal kneza še ko otroka, toda že davno sta zgubila drug drugega iz oči. Ko je odšel Serebrjani na Litvo, se je Morozov vojskoval nekje daleč. Videla se nista več ko deset

let, a Družina Andrejevič se je malo spremenil; bil je kakor prej in knez bi ga bil kjerkoli spoznal na prvi pogled, kajti stari bojar je bil izmed tistih ljudi, katerih osebnost se globoko vtisne v spomin. Že njegova rast in zastavnost sta vzbujala pozornost. Bil je za celo glavo večji od Serebrjanega. Temnorusi, močno posiveli lasje so mu neredno padali na umno čelo pokrito z brazdami. Mogočna skoro popolnoma siva brada je pokrivala polovico prsi. Izpod temnih obrvi so se bliskale prodirne oči, okrog ust pa mu je igral prijazen usmev, iz katerega je včasih zabliskalo to, o čemer se pravi po domače: "ima svojo pamet". V njegovem vedenju, v dostojanstveni hoji je bilo nekaj levjega, nekaka posebno mirna važnost, dostojanstvenost, umerjenost in samozavest. Vsakdo bi rekel o pogledu nanj: lepo mora biti prijateljstvo s tem človekom! Obenem pa bi vsakdo pomislil: ni dobro spreti se z njim! In res, že iz potez njegovega obraza se je dalo sklepati, da utegne njegovo mirno obličje v jezi postati strašno. Toda prijazni usmev in odkrita, neprisiljena prisrčnost sta naglo izbrisala ta dojem.

"Bog te sprimi, knez, gost moj dragi! Dobro došel," je rekel Morozov, spremljaje Serebrjanega v veliko sobo z lesenimi stenami s pripečno iz pečnic zloženo klopjo, z dolgimi hrastovimi klopji, z dragocenim orožjem na stenah in množico srebrne in zlate posode, lepo razpostavljene po širokih policah.

"Bog te sprimi! Kakšnega gosta mi je poslal Bog! Ali veš, da se te spominjam, ko si bil še majhen Nikituška. O, hraber si bil, kar je res, je res! Kadar so se dečki igrali vojake, je slaba predla strani, ki je bila proti tebi. Ti si se zaletel kakor sokol jasni, in če se je mlada kri razburila v tebi, si bil kakor medvedek, - odpusti mi trdo besedo, Nikita Romanovič. Pričel si mahati okrog sebe in jih premetavati - tega na desno, onega na levo -, da je bilo veselje gladati! Zato je pa tudi nastal junak iz tebe, knez! Slišal sem o tvojih delih na Litvi. Valjal si jih, preketce, kakor prej otroke."

In Morozov se je veselo smejal in njegovo levje obličje je žarelo od veselja.

"In ali se spomniš, Nikituška," je nadaljeval in ga objel z roko preko rame; "ali se spominjaš, kako nisi pri nobeni igri trpel prevare? Če si se s kom metal ali s pestmi boril, si se dal rajši vreči ob tla, nego da bi mu bil podstavil nogo ali storil kaj

proti dogovoru. Vse si prenesel, samo prevare nisi dovolil niti sebi niti drugim!"

Knežu je postalo neprijetno pred Morozovim.

"Bojar," je rekel, "tu imaš list od kneza Promskega."

"Hvala ti, knez. Prečitam pozneje; stvar ni nujna; sedaj naj te pogostim! Kje pa je vendar Helena Dmitrijevna? Hej, kdo je tam? Recite ženi, da nas je obiskal drag gost, knez Nikita Romanovič Serebrjani, naj ga pride počastit!"

Tiho in mehko je prišla Helena s podnosom v roki; na podnosu so bile čaše z raznimi vini. Helena se je globoko priklonila Serebrjanemu, kakor da ga vidi prvokrat. Bila je bleda kakor smrt.

"Knez," je rekel Morozov, "to je moja gospodinja, Helena Dmitrijevna! Ljubi jo in spoštuj! Saj si, Nikita Romanovič, tako rekoč naš sorodnik. Tvoj oče in jaz sva bila kakor brata, torej ti tudi moja žena ni tujka. Pokloni se bojarju, Helena, poprosi ga! Jej, knez, ne zavrni našega kruha in soli. Kar imamo to damo! Tu je italijansko vino, ogrsko, tu je malinova medica, sama gospodinja je sladila maline z medom."

Morozov se je globoko klanjal.

Knez je obema vrnil poklone in izpraznil čašo.

Helena se ni ozrla na Serebrjanega. Njene dolge trepalnice so bile povešene. Tresla se je in čaše na podnosu so žvenketale druga ob drugo.

"Kaj ti je, Helena?" je naenkrat vprašal Morozov; "ali si bolna? Obraz ti je bled kot sneg. O Lenuška!" je pristavil šepetaje, "ali je šel zopet Vjazemski mimo? Gotovo je šel mimo vrta, prekletec! Nič ne maraj za to, Helena. Tega nisi ti kriva. Rajše ne hodi brez mene na vrt; pomiri se, dete, nikomur ne pustim, da bi te žalil! Zasmey se, hitro, bodi vesela, da gost ne zapazi! - Odpusti, Nikita Romanovič, odpusti; same brige, naročil sem ženi, naj ti čimprej veli prinesti obed. Saj še nisi obedoval, knez?"

"Hvala, bojar, sem že."

"Nič ne de, Nikita Romanovič, če obeduješ še enkrat. - Idi, Helena, idi, pobrigaj se! A ti, bojar, prigrizni, kar je Bog dal, ne žali me, prekletega! Že tako imam dosti gorja."

Morozov je pokazal na svoje dolge lase.

"Vidim, bojar, vidim in svojim očem ne verjamem! Ti preklet! Zakaj? Odpusti neskromno vprašanje."

Morozov je vzdihnil.

“Zato, ker se držim starega običaja in čuvam bojarsko čast ter se ne klanjam novim ljudem.”

Pri teh besedah se mu je pomračilo lice in oči so mu dobile strog izraz.

Pripovedoval je svoj spor z Godunovim in se bridko pritoževal o carjevi nepravčnosti.

“Maršikaj, knez, v Moskvi ni več tako kakor je bilo svoj čas, in to od tistih dob, odkar je car ustanovil opričnino.”

“Kaj pa je prav za prav opričnina? Srečal sem opričnike, pa ni mi še jasno, kaj so.”

“Gotovo smo razsrdili Boga, Nikita Romanovič, da je oslepil jasne oči carjeve! Odkar so klevetniki obdolžili Silvestra in Adaševa izdaje in ju je car zapodil od sebe, od takrat so zatočili naši lepi dnevi! Naenkrat nas je Ivan Vasiljevič začel sumničiti, nas, verne služabnike svoje! Pričel je govoriti o izdajstvih, o zarotah, o stvareh, kakršnih človek ne vzame niti v misel. Novi ljudje pa so se razveselili, šepetajo mu o bojarjih najhujše laži eden iz jeze, drugi zato, ker se nadja milosti, in on ima za vse odprta ušesa. Kdor je jezen na koga, ga takoj očrni pri carju, da je govoril zoper njega, da povzdiguje hana ali kralja. In prekleci se ne boje jeze božje, pričajo po krivem in si oskrunjajo roke z lažnivimi pismi. Mnogo nedolžih ljudi je bilo vrženo v ječo in tam mučenih, Nikita Romanovič. Kdor le hoče, vpije sedaj v carskem imenu. Kdor te je prej očrnil, je moral tudi dokazati - a danes? Naj si njegove besede še tako nasprotujejo - zgrabijo te in te mučijo na podlagi gole besede. Slabi časi so prišli, Nikita Romanovič. Takih grozot še ni bilo pod nobenim carjem! Po mučenju so prišle usmrtitve! In koga so usmrtili?... Sicer pa si gotovo že slišal o tem, knez!”

Šličal, bojar, a samo nekaj malega. Počasi prihajajo novice na Litvo. Toda čemu se čudimo? Car je upravičen usmrčiti svoje škodljivce.”

“Kdo je proti temu, knez? Zato je car, da kaznuje in pomilošča. Toda hudo je to, da ni usmrčal škodljivcev, ampok same zveste služabnike svoje: hetmana Adaševa (brata Alekseja) z mladoletnim sinom; tri Satine; Ivana Šiškina z ženo in otroki in še mnogo drugih nedožnih.”

Nevolja se je izrazila Serebrjanemu na obrazu.

“Bojar, ampak temu ni kriv car, temveč njegovi svetovalci.”

„Oh, knez! Bridko je izreči, strašno pomisliti. Car ni pričel prelivati nedolžne krvi samo na nasvete podpihovalcev. Vzemimo, postavim: Barmanov, novi carski krojač, je zatožil carju kneza Obolenskega-Ovčino zaradi neke nepremišljene besede. In kaj je naredil car? Pri obedu mu je zasadil z lastno roko nož v srce!”

„Bojar!” je zakričal Serebrjani in planil s sedeža, „če bi mi to rekel kdo drugi, bi mu dejal, da je obrekovalec, in bi sam obračunal z njim.”

„Prestar sem za obrekovanje, Nikita Romanovič. In koga naj bi obrekoval? Svojega gospoda?”

„Odpusti, bojar. Toda kaj naj si mislim o taki izpremembii? Ali niso carja preslepili?”

„Najbrž bo tako, knez. Toda sedi in poslušaj dalje. Drugič se je car napil in je pričel s svojimi ljubljenci (že misliti na to, je človeka sram!) v maškarah plesati! Navzoč je bil bojar knez Mihael Repnin. Zajokal je od žalosti. Car je ukazal, naj si tudi on nadene masko in udeleži norčije. Ne! je rekel Repnin, tega ne storim, da bi osramotil svojo bojarsko čast, in je poteptal svojo masko z nogami. In za kakih pet dni je bil v hiši božji umorjen na carjev ukaz.”

„Bojar! To je kazen božja za nas.”

„Sveta volja njegova naj bo nad nami, knez! A poslušaj dalje! Usmrtitvam ni bilo konca. Vsak dan je tekla kri na morišču, v ječah in po samostanih. Vsak dan so prijemali bojarske služabnike in jih vlačili v mučilnico. Mnogo jih je moralo prestat izkušnjo z ognjem, da so iz strahu izdajali svoje gospodarje. Tiste pa, ki svojih duš niso hoteli izročiti peklu in ki so zagovarjali svoje gospode, tiste so pa pomorili. Mnogi so trpeli za pravico in mnogi so si pridobili mučeniško krono, Nikita Romanovič! Včasih se je car nekako zavedel, skesal se je, molil in plakal ter se je sam imenoval morilca in ljudožrca. Pošiljal je darila raznim samostanom in velel služiti črne maše za umorjence. Kesal se je Ivan Vasiljevič, a ne dolgo in kaj si je izmislil? Poslušaj, knez. Nekega dne se zbudim o zori in vidim veliko zmedo. Ljudstvo se je valilo po ulicah; nekateri so bežali h Kremlju, drugi spet nazaj. Vsi so vpili: „Car odhaja, nihče ne ve, kam!” Pretresel me je mraz. Oblečem se, sedem na konja; od vseh strani hite bojarji v Kremelj, nekateri na konjih, nekateri peš, kakor navadni ljude, nihče ni mislil na svoje dosto-

janstvo! Prišli smo do Iverskih vrat in vidimo, kako jahajo iz gradu vojaki, ljudje se razmikajo pred njimi. Za vojaki sani, v njih car s carico in carjevičem. Za carskimi sanmi množica drugih sani in v njih vsi zakladi, cela blagajna in imetje gospodarja. Za sanmi oholničji, dvorjani, uradniki in vojski dostojansveniki, vse odhaja iz Kremlja. Planili smo proti carskim sanem, toda vojaki nas niso pustili, češ, da je car prepovedal. In sprevod je odšel za reko Moskvo in izginil za predmestjem.

Vrnili smo se nazaj in smo dolgo čakali, če si car ne premisli in se ne vrne. Minil je teden, tedaj dobi patriarh pisanje ter bere: „Ker nočem več prenašati vašega izdajstva, zapuščam z žalostnim srcem svoje carstvo in grem tja, kamor mi Bog kaže pot.“ Ko se je raznesla ta novica, je v Moskvi nastalo tarnanje: Batjuška car nas je zapustil! Kdo nam bo vladal poslej?

Kar je res, je res, grozen je Ivan Vasiljevič, toda dal ga nam je Bog in najbrž nas je po božji volji kaznoval za očiščenje naših grehov. Zbrali smo se v dumi in smo sklenili, da pojdemo za njim, da pademo predenj in ga poprosimo. Zvedeli smo, da se je ustavil v Aleksandrovski Slobodi in da je do te Slobode nekaj več kot osemdeset vrst. Pomolili smo in se odpravili. Ko smo od daleč zagledali Slobodo, smo se ustavili in pomolili še enkrat; bilo nas je strah; nismo se bali, da nas car izroči smrti, marveč smo se bali, da nas ne pusti pred svoje oči. Toda nič se ni zgodilo. Car nas je pustil predse. Ko smo vstopili, ali mi verjameš, bojar, da nismo spoznali carja? Zdelo se je, kakor bi to ne bilo njegovo obličje, in lasje in brada kakor da so mu izpadli. Kaj se je zgodilo z njim? Je car, pa spet ni! Dolgo je govoril z nami, govoril je o izdajah in zarotah, kakršnih nikdar ni bilo, nam očital naše krivde, o katerih sami nismo vedeli ničesar, in nam je rekel na zadnje, češ, samo na prošnjo mojih bogomolcev, škofov, vzamem svoja carstva nazaj in še to samo s pogojem.

“In kakšen pogoj je stavil?” je vprašal Serebrjani.

“Boš že zvedel, knez, samo poslušaj. Minili so trije tedni in Ivan Vasiljevič se pe vrnil v Moskvo. Nastalo je veselje, tako veselje, da niti na dan vstajenja ni takega. Pozval je nas in duhovščino v dumo. In ko smo se sešli, nam je rekel, češ, sprejem carstvo samo zato, da kaznujem svoje škodljivce, izobčim podle izdajalce, zaplenim njih imetje in jim vzamem življenje - in da ne bom od metropolita in ne od koga drugega nepotrebnega moledovan za milost. Najamem si, pravi, telesno stražo in si

vzamem za svojo osebno rabo dohodke raznih mest in sel in nekaterih ulic prav v Moskvi. In ta mesta in ulice in svojo osebno stražo - je rekel - imenujem opričnino, vse drugo pa je deželno. In bojarji in metropoliti in gosposka se nimajo vtikati v mojo osebno last. In s tem pogojem - je rekel - zopet prevzamem vladanje. Od tega dne je pričel zbirati nove ljudi, pa same take, ki niso bili znatnega rodu in ki so prisegli, da se ne bodo bratili z bojarji. Dal jim je vso zemljo, vse domove in vse premoženje, ki si ga je vzel za svojo last, stare lastnike, okrog dvajset tisoč ljudi, pa je pognal z opričnine skoro kakor živino. Resnično, Nikita Romanovič, saj sem vse videl na lastne oči, pa še danes ne morem verjeti! In sedaj jezdi po sveti Rusiji njih peklenške, krvoločne tolpe z metlami in pasjimi glavami; tep-tajo pravico, pometajo, a ne izdaje, marveč rusko čast; grizejo, a ne gosudarjevih sovražnikov, marveč zveste služabnike njegove, in ni ga zanje ne sodišča ne kazni!"

"Zakaj pa ste pristali na ta pogoj?" je vprašal Serebrjani.

"Kaj pa misliš, knez? Smemo li carju kaj predpisovati? Kaj ni od Boga?"

"Gotovo, da je od Boga. Toda saj vas je vendar sam vprašal? Zakaj mu niste rekli, da nočete opričnine?"

"Pa če bi zopet odšel? Kaj bi bilo potem? Ali naj bi ostali brez vladarja? In kaj bi reklo ljudstvo na to?"

Serebrjani se je zamislil.

"Res je," je rekel po kratkem molku; "brez vladarja ni mogoče biti. A kaj čakate sedaj? Zakaj mu ne poveste, da bo zaradi opričnine propadla vsa dežela? Zakaj gledate vse to in molčite?"

"Jaz ne molčim, knez," je odvrnil Morozov dostojanstveno. "Nikdar nisem skrival svojih misli; zato pa sem sedaj v prokletstvu. Če bi me car pozval k sebi, ne bom molčal, toda mene ne pozove. Naših ljudi ni več v njegovi bližini. Kar pogledaj, koga je zbral okrog sebe! Kakšni stari rodovi so sedaj pri njem? Ni jih starih rodov! Sami podli najemniki, katerih očetje našim niti hlapci nebi mogli biti. Rasmanova, oče in sin - sam ne vem, kateri je hujši. Maljuta Skuratov - napol mesar, napol zver, vedno ves v krvi; Vaska Grjazni, ta je dober za vsako lopovščino: Boris Godunov, ki proda očeta in mater in da še otroke po vrhu, samo da bi više prišel, zasadi ti nož v grlo, pa se ti še prikloni.

Samo eden izmed njih je visokega rodu - knez Afanazij Vjazemski. Sebe in nas je osramotil, prokleti! Kdo bi govoril o njem!"

Morozov je zamahnil z roko. Druge misli so se polastile starca. Tudi Serebrjani se je zamislil. Zamislil se je v grozno izpremembo s carjem in je za hip pozabil na razmerje, v katero ga je usoda postavila napram Morozovim.

Medtem so sluge pognili mizo.

Družina Andrejevič se ni oziral na izgovore svojega gosta ter ga prisilil, da je zaužil od neštevilnih jedi: raznovrstne žolice, pečenke, juhe, ribje piroge in pečeno slanino. In ko so postavili pred njiju razne pijače, je nalil Morozov sebi in knezu malvazije, vstal izza mize, si pogladil nazaj zaradi prokletstva ustrižene lase, visoko dvignil kupo in rekel:

"Na zdravje velikega gosudarja našega, carja Ivana Vasiljeviča!"

"Razsvetli ga Bog! Odpri mu oči!" je odgovoril Serebrjani, izpraznil kupo in oba sta se prekrizala.

Helena se ni pokazala med obedom in ni bila navzoča pri razgovoru bojarjev.

Mnogo je še pripovedoval Morozov o državnih stvareh, o vpadu krimskih Tatarjev na rjazansko zemljo; izpraševal je Serebrjanega o litevski vojni in bridko obsojal Kurbskega zaradi njegovega bega k poljskemu kralju. Knez je podrobno odgovarjal na vsa vprašanja in je nazadnje povedal o svojem spopadu z opričniki v vasi Medvedevki, o prepiru z njimi v Moskvi in o svojem srečanju z blaznikom; toda njegovih skrivnostnih besed ni omenil.

Morozov ga je poslušal z veliko pozornostjo.

"To je slabo, knez," je rekel naposled in si gladil čelo, "zelo slabo. Da so ropali v tisti vasi, temu se ni čuditi; tista vas je moja, in ako je vas last bojarja, ki je izobčen, lahko vsakdo ropa v njej. Tudi to je znana stvar, da vzamejo, kar morejo, česar pa ne morejo vzeti, uničijo z ognjem. To je sedaj njih običaj. In blaznika tudi poznam. To je pravi božji mož. Ni samo tebe nazval s pravim imenom; on vsakega spregleda skoz in skoz. Njega se boji celo car. Kolikokrat je Ivana Vasiljeviča v obraz ošteval. Ko bi le bilo več takih svetih ljudi, pa bi ne bilo opričnine. Povej mi, knez, - je nadaljeval Morozov, kdaj si bil namenjen pozdraviti gosudarja?"

"Jutri, ko se zdani, ko pride njegova milost iz spalnice."

"Nemogoče, knez. Sedaj je že mrak in ti imaš pota več nego sto vrst."

"Kako to? Ali ni car v Kremlju?"

"Ne, knez, ni ga v Kremlju. Razsrdili smo Gospoda, gosudar nas je zapustil, vrnil se je v Aleksandrovo Slobodo in živi tam s svojimi petolizci, da bi jih vzел črt nečisti!"

"Ako je temu tako, potem pa oprosti, bojar, moram se žuriti. Niti doma še nisem bil. Grem pogledat, jutri pa, ko se zdani, odidem v Slobodo."

"Ne hodi tja, knez!"

"Zakaj ne, bojar?"

"Ne odneseš glave, Nikita Romanovič."

"To je v božjih rokah, bojar; kar bo, to bo."

"Čuj, Nikita Romanovič. Ti si me pozabil, jaz pa se te spominjam, ko si bil še otrok. Rajni tvoj oče je bil moj drug in prijatelj. Umrl je, Bog mu daj večni mir; nikogar nimaš, ki bi te čuval, ki bi ti svetoval, in tvoja usoda ni zavisti vredna, Bog ve, da ne. Ako greš v Slobodo, si izgubljen, knez, si zgubil svojo glavo."

"Kaj bi, bojar; mi je že tako usojeno!"

"Nikituška, ostani tu, jaz te skrijem. Nihče te ne najde; moji ljudje te ne izdajo; kakor rodni sin boš v moji hiši."

"Bojar, spomni se, kaj si govoril o Kurbskem. Za ruskega bojarja ni častno, da bi se skrival pred svojim carjem."

"Nikita Romanovič, Kurbski je bil izdajalec, on je prestopil h gosudarjevim sovražnikom. Kdo sem pa jaz? Ali sem jaz gosudarjev sovražnik?"

"Odpusti, bojar, odpusti nepremišljeno besedo, a kar se ima zgoditi, temu ne uideš!"

"Ko bi ostal pri meni, Nikituška, bi se mogoče ohladila carjeva jeza, morda bi s pomočjo mogočnega metropolita uredili svojo stvar, a sedaj padeš tam kakor smola na živo oglje."

"Naše življenje je v božjih rokah, bojar. Ni prav, da bi ga zvijačno skušali podaljševati dalj, nego je Bogu ljubo. Hvala ti za kruh in sol - je pristavil Serebrjani vstajaje - hvala ti za prijateljstvo (pri teh besedah se je nehote zmedel), toda jaz grem. Z Bogom, Družina Andrejevič!"

Morozov je pogledal kneza s skrbnim sočutjem, a videti je bilo, da v globini duše odobrava njegovo dejanje in da bi sam ne storil drugače, če bi bil na njegovem mestu.

"Božji blagoslov s tabo, Nikita Romanovič!" je rekel Morozov, vstal s klopi in objel kneza. "Naj Bog omehča carjevo srce. Da bi se vrnil iz Slobode nedotaknjen, kakor mladeniči iz ognjene peči. In da bi te tedaj objel, kakor te objamem sedaj iz vsega srca, iz vse duše!"

Pregovor pravi: pešca spremi do vrat, jezdeca do konja. Knez in bojar pa sta se razstala na vežnem pragu. Bilo je že temno. Ko je jahal ob plotu, je opazil Serebrjani na vrtu belo obleko. Srce mu je zatrepetalo. Ustavil je konja. K plotu je stopila Helena.

"Knez," je zašepnila, "čula sem tvoj razgovor z Družino Andrejevičem. Ti odhajaš v Slobodo... Bog te čuvaj, knez - v smrt greš!"

"Helena Dmitrijevna! Očividno je volja Gospodova, da sprejemem smrt od carja. Nisem se vrnil v domovino na veselje, ni mi tukaj Bog prisodil sreče, nisi postala moja, Helena Dmitrijevna! Naj se zgodi z mano volja božja!"

"Knez, mučili te bodo! Grozno mi je pomisliti na to! Moj Bog, ali ti je tako omrzelo življenje?"

"Naj ga bo konec!" je rekel Serebrjani in zamahnil z roko.

"Presveta Mati božja! Ako se ne smiliš samemu sebi, pa se usmili vsaj drugih! Usmili se mene, Nikita Romanovič, spomni se, kako si me ljubil!"

Mesec je posijal izza oblakov. Helenin obraz, njen biserni kokošnik, ovratnica in dijamantni uhani, njene solza polne oči, vse to se je zalesketalo v čarobnem blesku. Helena je še plakala, a se je že skoro smejala skozi solze. Ena sama knezova beseda bi izpremenila njeno žalost v neizrečno veselje. Pozabila je na moža, pozabila je na previdnost. Serebrjani je čital v njenih očeh tako ljubezen, tako žalost, da je nehote pričel omahovati. Sreča je bila last drugega, toda ljubila je samo Serebrjanega. Zakaj bi ne ostal v Moskvi? Zakaj bi ne bil odložil poti v Slobodo? Ali ga ni sam Morozov prosil tega?

Tako si je mislil knez in njegova domišlija je slikala čarobne slike; a čuvstvo časti, ki je za hip ugasnilo, se je naenkrat vzbudilo.

"Ne," je pomislil; "sramovati bi se moral, če bi samo v mislih razžalil prijatelja svojega očeta. Samo brezčasten človek poplača gostoljubnost s prevaro, samo strahopetec beži pred smrtjo."

"Moram iti," je rekel odločno, "ne morem se skrivati pred carjem, ko umirajo najboljši ljudje. Z Bogom, Helena!"

Te besede so kakor nož presunile srce bojarke. V obupu je padla na zemljo.

"Tedaj se odpri pod mano, zemlja mati!" je zaječala. "Ubijem se, otrujem! Ne preživim te, Nikita Romanovič! Ljubim te bolj nego življenje, bolj nego luč božjo! Nikogar razen tebe ljubim in ne bom ljubila!"

Srce se je trgalo Serebrjanemu. Hotel je potolažiti Heleno, ona pa je ihtela še glasneje. Ljudje bi jo bili lahko slišali, ugleдали bi lahko kneza in bi vse povedali Morozovu. Serebrjani je to sprevidel in je sklenil odtrgati se od Helene, da jo reši.

"Z Bogom, Helena!" je rekel; "Z Bogom, duša moja, veselje mojih dni! Zatri solze! Bog je milostljiv, mogoče se še vidiva!"

Oblaki so zakrili mesec, veter je zamajal vrhove lip in je z vonjavim dežjem cvetja obsul kneza in Heleno. Zamajale so se stare veje, kakor bi hotele reči: za koga bi cvetele, za koga zele-nele? Zaman pogine dobri junak, zaman pogine tudi miljenka njegova!

Ko se je Serebrjani poslednjič ozrl na Heleno, je opazil za njo, v globini vrta, temno postavo. Ali se je knezu samo zdelo, ali je hodil kak sluga po vrtu, ali pa je bil to navsezadnje sam bojar Družina Andrejevič?

7. ALEKSANDROVA SLOBODA.

Cesta iz Moskve do Trojicke Lavre in od Lavre do Aleksandrovske Slobode je nudila najživahnejšo sliko. Neprestano so po njej jahali carski sli; krdela ljudi vseh vrst in stanov so hodila peš na božjo pot; oddelki opričnikov so hiteli v obe smeri; sokolniki so hodili iz Slobode v razne vasi po žive golobe; kupci so vozili svoje blago na vozovih sede ali pa so na konjih spremljali dolge vrste tovorov. Potovale so tudi tolpe komedijantov z goslimi, dudami in plunkami. Bili so pisano oblečeni; vodili so s sabo ukročene medvede, peli pesmi ali pa prosjačili pri bogatih potovalcih.

"Usmilite se nas, gospodje!" so kričali na vse grlo. "Bog vam je dal dedna posestva in vsake vrste imetje, nam pa je ukazal živeti od vaše miloščine; ne pozabite nas, siromakov, gospodje!"

"Otcí naši, batjuške!" so zopet zateglo peli drugi, sedeč tik ob cesti, "daj vam Bog dobro zdravje! Pripelji vas Bog k Trojici Sergijevi."

Drugi so prikladali tem besedam razne dodatke, tako da jim je marsikak popotnik v zahvalo za vesele besede vrgel celo cekin.

Večkrat so se komedijanti spopadli s tolpami razcapanih prosijakov, ki so hiteli iz mest in samostanov v Slobodo po carsko miloščino.

Tod so hodili tudi slepi goslarji in pravljíčarji z goslimi na hrbtu, držeč se drug drugega.

Vse vprek je kričalo, pelo in se prepiralo. Konji, ljudje in medvedi so rezgetali, vpili in tulili. Cesta je držala skozi gost gozd. Dasi je bila polna ljudi, se je včasih dogajalo, da so oboroženi razbojnikí napadli kupce in jih obrali do golega.

Razbojnikí v okolici Moskve so se razmnožili posebno od takrat, ko so opričnikí pregnali cele vasi seljakov in cele naseselbine meščanov. Oropani domov in prehrane, so se priklopili ti ljudje razbojniškím tolpam, se utrdili v soteskah in so postali zaradi svoje številnosti v resnici nevarni. Če so opričnikí ujeli razbojniká, so ga obesili takoj brez usmiljenja; zato jim pa tudi razbojnikí niso ostali dolžni, če se jim je posrečilo zalotiti opričniká. Sicer pa niso samo razbojnikí ropali po cestah. Če so komedijanti in berači ob mraku naleteli na slabo zavarovane trgovske vozove, so kaj radi razbojnikom prihranili delo. Najhuje je bilo kupcem. Ropali so jih razbojnikí, komedijanti, berači in pijani opričnikí. Vendar niso nehali hoditi v Slobodo, češ, Bog je milostiv, morda pa le dospemo! Kako je bilo to mogoče, vedi Bog, gotovo pa je, da so imeli kupci vedno svoj zaslužek.

V Trojicki Lavri se je Serebrjani izpovedal in je bil obhajan. To so storili tudi njegovi vojaki. Poslavljlajoč se od Nikite Romanoviča, ga je arhimandrit blagoslovil, kakor da gre v gotovo smrt.

Tri vrste pred Slobodo je stala pri zagraji vojaška straža, ki je prihajajoče ustavljala in vsakega izpraševala, kdo je in zakaj gre v nevoljo (robstvo). S tem nazivom je ljudstvo porogljivo zamenjalo besedo "sloboda", ki je v prejšnjih časih po-

menjala svobodo. Tudi Serebrjanega in njegove vojake so zaslišali o cilju njihovega potovanja. Potem jim je načelnik vzel orožje in štirje opričniki so sedli na konje, da bi jih spremljali. Kmalu so se v daljavi pokazale barvaste kupole in čudovite pozlačene strehe carske palače. Čujte, kaj pripoveduje o tej palači naš zgodovinar po svedočbah inozemskih vrstnikov Ivanovih:

"V tem grozno razveseljivem bivališču je prebil Ivan večji del časa v molitvah, da bi z neprestano delavnostjo upokojil svojo dušo. Hotel je celo vso palačo izpremeniti v samostan in svoje ljubljence v redovnike; izbral je iz opričnikov tri sto najhudobnejših in jih je imenoval za brate, sebe za igumena, kneza Afanazija Vjazemskega za samostanskega kletarja, Maljuto Skuratova za paraklisiarha, dal jim je meniške čepice in črne halje, pod katerimi so nosili bogate, v zlatu lesketajoče se, s sobolovino obšite kaftane; sestavil je zanje samostanska pravila in jim je bil sam za zgled, kako naj jih izpolnjujejo."

Ivanovo samostansko življenje opisujejo tako-le:

"Ob štirih zjutraj je hodil s carjeviči in Maljuto Skuratovim v zvonik zvonit k prvi maši, bratje so hiteli v cerkev; kdor ni prišel, je bil kaznovan z osemdnevnim zaporom. Služba božja je trajala do šeste ali sedme ure. Car je pel, čital in molil tako goreče, da so se mu na čelu poznali znaki silnih poklonov do tal. Ob osmih so šli zopet k maši, ob desetih pa so sedli k bratovski mizi - vsi, razen Ivana, ki je stoje na glas čital svete nauke. Potem so bratje jedli in pili do sitega; vsak dan je bilo kakor na praznik; pogrešali niso ne vina ne medice; kar je ostalo so odnesli na trg za reveže. Igumen, to je car, je obedeloval pozneje in se je razgovarjal s svojimi ljubljenci o zakonu božjem, po kosilu je dremal ali pa je šel v ječo mučit kakega nesrečnika. Zdelo se je, da ga ti grozni prizori zabavajo; vračal se je z izrazom prisrčne zadovoljnosti, šalil se je in je bil veselejši nego navadno. Ob osmih so šli k večerni pobožnosti; ob desetih je car odhajal v spalnico, kjer so mu trije slepci pravili pripovedke; med pripovedovanjem je zaspal, a ne za dolgo. O polnoči je vstajal in njegov dan se je pričel z molitvijo. Včasih so mu v cerkvi poročali o vladnih stvareh, včasih je dajal Ivan najkrutnejša povelja med jutranjo pobožnostjo ali pa med mašo. Enakomernost tega življenja je prekinjal s tako imenovanimi obhodi; obiskoval je samostane, bližnje in daljnje, pregledoval trdnjave na mejah, ali pa po gozdih in stepah lovil divje zveri, posebno je

ljubil lov na medvede, zraven se je vsekdar in povsod pečal z državnimi posli, kajti navidezno pooblaščen deželni bojarji niso smeli ničesar odločati brez njega."

Ko je Serebrjani prišel v Slobodo, je zapazil, da loči carski dvorec ali samostan globok jarek in nasip od drugih poslopij. Težko je opisati krasoto in raznoličnost tega bivališča. Niti eno okno ni bilo podobno drugemu po obliki in barvi. Množica kupol je venčala zgradbo. Stiskale so se druga ob drugo, se gromadile druga na drugo, segale druga v drugo in se napihovale. Zlato, srebro in pisane ploščice so kakor bleščče luskinе pokrivala palačo od vrha do tal. Kadar jo je obsevalo sonce, ni bilo mogoče razločiti, je li to palača ali velikanski cvetoč grm ali ogromna jata žar-ptic (ptica iz ruskih pravljic), ki so na soncu razprostrle svoje ognjeno perje.

Nedaleč od palače je stala tiskarna z livarno za črke, z bivališčem za stavce in s posebnim stanovanjem za tuje mojstre, ki jih je bil Ivan poklical iz Anglije in Nemčije. Dalje so se vrstila brez konca gospodarska poslopja, v katerih so živeli ključarji, podključarji, točaji, kuharji, peki, hlevarji, psarji, sokolniki in razni dvorski ljudje za razne potrebe.

V silnem bogatstvu so žarele slobodske cerkve. Slavni hram Matere božje je bil zunaj pokrit s svetlimi slikami, na vsaki opeki se je lesketal križ; videti je bilo, kakor bi bila cerkev pokrita z zlato mrežo.

Ta čarobni pogled je hip pregnal črne misli, ki niso zapustile Serebrjanega vso pot. A kmalu je neprijeten prizor kneza opomnil na njegov položaj. Šli so mimo več vislic, ki so stale druge poleg drugih. Tu je bilo morišče s kladami in sekirami. Morišče in vislice so bile črno pobarvane, trdno in trpežno izdelane, ne za en dan, ne za eno leto, marveč za mnogo let.

Najsi je človek še tako pogumen, vendar ga pretrese misel, da ga čaka skorajšnja smrt, - ne slavna smrt, v ženketanju mečev ali v gromu topov, temveč mračna in nečastna smrt pod roko zaničevanega krvnika. Ko je šel Serebrjani mimo morišča, očitvidno ni mogel premagati notranje razburjenosti, ki se je nehote pokazala na njegovem izrazitem obrazu; spremljevalci so se posmehnil, ko so se ozrli na kneza.

"To so naše gugalnice, bojar," je rekel eden izmed njih, kažoč na vislice. "Kaže da so ti všeč, ker ne odvrneš oči od njih!"

Mihejič, ki je šel zadaj, ni rekel ničesar, samo požvižgal je in zmajal z glavo.

Knez in njegovi tovariši so prišli do nasipa in privezali konje k stebrom, v katere so bili v ta namen vdeleni obroči. Jezdecii so stopili na ogromno dvorišče, polno prosjakov, ki so glasno molili, peli psalme in razkrivali gnusne rane. Carski nadvorni sluga, stoječ na stopnicah, jim je v imenu Ivanovem delil jedila in denarna darila. Zdaj in zdaj je šel preko dvorišča kak opričnik, drugi so sedeli na klopeh in igrali šah ali kocke.

Drugi zopet so napravili kolo, metali svojko (neka igra) ter se glasno smejali, ko je kak igralec zgubival in je moral iz zemlje potegniti globoko vsajeno redkev (potek igre). Obleka opričnikov je bila čisto drugačna nego obleka prosjakov; carski osebni stražniki so se lesketali v zlatu. Vsak je imel baržunasto ali brokatno čepico, okrašeno z dragulji in biseri, vsi pa so bili kakor živ okrasek čarobne palače, s katero so tvorili celoto.

Eden izmed opričnikov je prav posebno obračal nase pozornost Serebrjanega. Bil je mlad, kakih dvajset let star človek, nenavadne krasote, a z nekakim neprijetnim, drznim izrazom v obrazu. Bil je še bolj razkošno oblečen od drugih in je imel proti takratni navadi dolge lase; brade sploh ni imel in je kazal v kretnjah nekako žensko malomarnost. Tudi občevanje njegovih tovarišev z njim je bilo dokaj čudno. Govorili so z njim kakor z vrstnikom in mu niso izkazovali nikake posebne časti; kadar pa je stopil h kaki skupini, se je krog odprl in na klopeh sedeči so vstali in mu odstopili mesto. Zdelo se je, kakor da ga negujejo ali pa kakor da, se ga boje. Ko je ugledal Serebrjanega in Mihejiča, ju je pomeril z ošabnim pogledom, poklical k sebi spremljevalca in ga, kakor je bilo videti, vprašal po njunih imenih. Nato je s stisnjenimi očmi pogledal na Serebrjanega, se posmejal in nekaj pošesetal tovarišem. Ti so se tudi posmejali in se razšli na razne strani. On sam pa je šel na stopnice pred vhodom, se uprl ob držaj in ni nehal posmehljivo gledati na Nikito Romanoviča. Zdajci je nastal dirindaj med prosjaki. Gosta tolpa je navalila na kneza in ga skoro podrla. Prosjaki so kričeč bežali od palače; groza jim je gledala iz obrazov. Knez se je začudil, toda kmalu je izprevidel vzrok njihovega strahu. Silen medved je skokoma zasledoval berače. V enem samem trenutku je bilo dvorišče prazno in knez je ostal sam z medvedom. Da bi zbežal, mu niti na misel ni prišlo. Serebrjani je dostikrat sam šel

na medvedji lov. Ta lov mu je bila zabava. Ustavil se je in tisti hip, ko je medved nagnil ušesa nazaj in se zagnal na Nikito Romanoviča, je knez segel z roko in hotel izdreti sabljo. A sablje ni imel; pozabil je, da jo je bil oddal opričnikom pred vhodom v Nevolojo. Mladec, ki je to gledal s stopnjic, se je zasmeljal.

"Dobro dobro!" - je rekel -,išči sabljo!"

Prvi udar medvedove tace je zvalil kneza po tleh, drugi bi mu bil preklal lobanjo, a v svoje začudenje knez ni dobil drugega udarca, marveč je čutil, da ga je oblila topla kri.

"Vstani, bojar!" je rekel nekdo in mu podal roko.

Knez je vstal in je ugledal kakih sedemnajst let starega opričnika, ki ga doslej še ni bil opazil, s krvavečo sabljo v roki. Medved je ležal s preklano glavo in je s tacami mahaje poginijal pri njegovih nogah.

Zdelo se je, da opričnik ni bil ponosen no svojo zmago. Mirno obličje njegovo je kazalo globoko žalost. Ko se je prepričal, da medved kneza ni poškodoval, je hotel oditi, ne da bi čakal na zahvalo.

"Dobri maldec!" mu je rekel Serebrjani, "povej mi svoje ime, da bom vedel, za koga naj molim k Bogu!"

"Kaj ti bo moje ime, bojar?" je odgovoril opričnik. "Nimam ga rad, Bog z njim!"

Takemu čudnemu odgovoru se je zelo čudil Serebrjani, a njegov rešenik je bil že odšel.

"Nu, batjuška, Nikita Romanovič," je rekel Mihejič, z robom svojega kaftana utiraje kri s kneza, "ali sem se prestrašil! Hu, hu! sem kričal ned medvedom, da bi pustil tebe in planil name, pa mu je ta mladenič, Bog mu daj zdravje, razklal črepinjo. Vse to pa je naredil tistile golobradec z maslenimi očmi, ki gleda s stopnic, naj ga vzame vragova babica! Oh, kam smo zašli," je šepetaje pristavil Mihejič, „ali je že kedaj videl živ človek, da bi v carski palači spuščali medvede z verige?"

Ta Mihejičeva opomba je bila umestna, a Sloboda je imela svoje običaje, nič se ni v nej godilo po navadnem redu.

Car je ljubil boj z divjimi zverinami. Nekoliko medvedov so vedno krmili v železnih kletkah, da so bili na razpolago za lov. Včasih pa so, bodisi Ivan ali pa opričniki, spuščali zverine iz kletk, jih naščuvali na ljudstvo in se zabavali ob njega strahu. Ako je medved koga pohabil, ga je car nagradil z denarjem. Ako pa je medved koga raztrgal do smrti, je pripadel denar nje-

govi rodbini, njegovo ime pa je bilo vpisano v sinodik, da so se morale opravljati zanj molitve po samostanih kakor za druge žrtve carske zabave ali maščevanja.

Kmalu nato sta prišla iz palače dva stotnika in sta rekla Serebrjanemu, da ga je car videl z okna in da hoče videti kdo je. Ko sta stotnika povedala carju kneževo ime, sta se vrnila in rekla, češ, da ga car povprašuje po njegovem zdravju in da je naročil, naj pride danes k carskemu obedu.

Ta milost ni bog ve kako razveselila Serebrjanega. Car menda še ni vedel o njegovem sporu z opričniki v vasi Medvedevki. Mogoče tudi, da je car (in to se je večkrat zgodilo) skrival jezo za pozneje pod hlimbo milosti, da bi bila nenadna kazen med gostovanjem in veseljem za krivca tem groznejša. Naj bi že bilo kakorkoli, Serebrjani se je bil pripravil na vse in je na tihem pomolil.

Ta dan je bil izjema v Aleksandrovski Slobodi. Pripravljaje se na pot v Suzdal, je car izrazil voljo, da bo obedoval skupaj z brati, in velel povabiti k obedu razen tri sto opričnikov. ki so bili njegova vsadanja družba, še štiri sto drugih, tako da je bilo vseh pozvanih sedem sto.

8. POJEDINA

V ogromni dvorani z dvojno svetlobo so stale med stebri, poslikani z vzorci, dolge mize v treh vrstah. V vsaki vrsti je bilo deset miz in na vsaki mizi dvajset obednih priprav. Za carja, carjeviče in bližnje ljubljence so stale posebne mize na koncu dvorane. Za goste so bile pripravljene dolge klopi, pokrite z brokatom in baržunom, za carja pa visok izrezljan naslanjač z bisernimi in demantnimi okraski. Dva leva sta bila naslanjaču za noge, hrbet pa je tvoril pozlačen in poslikan dvoglavi orel z razprostrtimi perutnicami; sredi dvoranje je stala ogromna štirioglata miza s podstavkom od hrastovih desak. Silne so bile debele deske, silne stružene noge, na katerih je stala miza; zakaj nositi so morale celo goro srebrne in zlate posode. Bili so na njej ogromni podnosi, katere so z velikim naporom vzdigovali štiri možje za vzorkovana držala, težki vrči in bokali, okrašeni z biseri, in skleda raznih velikosti z vdelanimi vzorci, čaše od kameola in vrčki iz nojevih jajc in z zlatom vdeleno turovo rogovje. Med skledami in vrči pa so stali zlati vrči čudnih oblik, medvedje, levi, petelini, pavi, žerjavi, enorožci in noji. Vse te

težke sklede, posode, zajemalke, vrči, zverjad in ptiči so se gramadili v piramido, ki se je z vrhom skoro dotikala stropa.

Dostojanstveno je stopila v dvorano pisana družina dvorjanov in posedla po klopeh. Doslej ni bilo na mizah razen solnjakov, popernic in steklenic s kisom nobenih drugih posod, izmed jedil pa so bile samo sklede mrzlega, na olju pečenega mesa, slane kumarice, slive in kislo mleko v lesenih latvicah.

Opričniki so sedli, a niso pričeli jesti, ampak so čakali carja.

Takoj nato so prišli stolniki paroma v dvorano in se postavili k carskim stolom; za stolniki sta korakala dvorni hišnik in točaj.

Nazadnje so zagrmel trombe, zapeli so dvorni zvonovi in s počasnim korakom je vstopil v dvorano sam car Ivan Vasiljevič.

Bil je visok, lepo vrzastel in širokopleč. Njegova dolga brokatna, z vzorci okrašena obleka, je bila po razporku in po spodnjem robu obrobljena z biseri in dragimi kamni. Njegov dragoceni ovratnik je bil okrašen z emajlnimi podobami Odrešenika, Bogorodice, apostolov in prerokov. Velik rezljan križ je visel na zlati verižici okrog vratu.

(Dalje prihodnjč)

SLOVENSKI MOŽJE

PRIMOŽ TRUBAR. Leta 1508 se je rodil Mihi Trubarju v Raščici na Dolenjskem sinček Primož. Dvanajstletnega dečka je poslal oče na Reko in v Solnograd, da bi se izšolal za duhovnika. Iz Solnograda se je napotil v Trst k škofu Petru Bonomu in poslušal pri njem razlage v laškem, nemškem in slovenskem jeziku. Dobil je župnijo v Loki pri Zidanem mostu. L.1535 je prišel kot slovenski pridigar v Ljubljano.

V tistem času se je že nagibal k novi luteranski veri, ki je zametovala razne katoliške obrede in navade. Zaradi teh krivih naukov ga je začel preganjati ljubljanski škof. Da bi se izognil zapora je zbežal v Nemčijo. Tu je služboval v raznih krajih in se vrnil kot luteranski škof zopet v Ljubljano. Leta 1561 pa ga je nadvojvoda Karel ponovno izgnal in odslej je živel vse do svoje smrti v Nemčiji, 1.1586.

Trubar je oče slov.slovstva. Do njega niso imeli Slovenci v svojem jeziku tiskanih knjig. Ko je še pridigoval na domačih tleh je "pogostoma vzdihoval in klical k Bogu, naj se usmili revnega in dobrosrčnega slovenskega ljudstva, naj mu izkaže milost, da bi se tudi slovenščina pisala in čitala in bi se sv. pismo in druge krščanske knjige v slovenski jezik prevajale.

Težkega dela se je lotil Trubar sam. Okoli 1.1551 je dobil naš narod iz njegovih rok prvi slovenski knjigi: katekizem in abecednik. Katekizem je bil namenjen duhovnikom pridigarjem in staršem, abecednik pa mladim in preprostim Slovencem, da se naučijo brati. S pomočjo koprskega škofa Petra Pavla Vergerija in Ivana Ungnada je uredil na Nemškem svojo tiskarno. Iz Trubarjevih rok je prišla zdaj vrsta pobožnih knjig, prevajal je posamezne dele sv. pisma, izdal prvi slovenski koledar, zlagal cerkvene pesmi.

Ledina je bila preorana, kar je Trubar sejal, je šlo v klasje. Pridružili so se mu mlajši sodelavci in 1.1584 je izšlo slovensko Sveto pismo v Dalmatinovem prevodu. Bohorič pa je izdal istega leta prvo slovensko slovnico. V kratki dobi tridesetih let si je priborila slovenščina mesto v krogu kulturnih evropskih jezikov.

Trubar pa je tudi oče slovenskega šolstva. Ko je bival v Ljubljani in organiziral protestantovsko cerkev, je hotel urediti tudi slovensko bogoslužje. Zavedal pa se je, da to stori samo, če bodo duhovniki večji slovenskega jezika. Zato je snoval kmečko-ljudske šole po deželi in trško-mestne šole po večjih krajih.

Luteranstvo je izginilo med Slovenci z majhnimi izjemami, a dobri sadovi Trubarjevega dela so ostali. Med njimi v prvi vrsti spoznanje, da je treba slovenskemu ljudstvu pouka v domačem jeziku. Iz tega spoznanja je zrasla slovenska kultura

OČE MARKO POHLIN. Marko Pohlin se je rodil 1735. leta v Ljubljani. Ko je dovršil bogoslovne nauke je bival šest let na Dunaju kot avguštinec v bogoslovju. Tu je kmalu zaslovel med redovniki kot učenjak. L.1781. se je vrnil v Ljubljano. Med duhovščino se je širil takrat nov duh, janzenizem. Janzenistični duhovniki so pri delitvi zakramentov in sv.obhajila kazali pretirano strogost. Razen tega so hoteli bogoslužje brez zunanjega sijaja. Zatreli so hoteli romanja, bratovščine, češčenja raznih

patronov itd. Te pobožnosti so najbolj gojili redovniki in so jim tudi zato janzenisti bili nasprotni. Vse to je vodilo do razpusta samostanov in tako se je tudi o. Marko preselil na Dunaj, kjer je 1.1801 umrl.

O. Marko spada med najplodovitejše slovenske slovstvenike. On je položil temelje poučno-zabavnemu slovstvu in prosvetnemu pesništvu. Izdal je okrog 20 knjig, mnogo gradiva pa je zapustil v rokopisu.

Da bi - kranjski otroci, ki drugega jezika kakor kranjskega govoriti ne znajo - ne ostali brez uka v računstvu, je napisal prvo slovensko računico. Izdal je tudi drobno zbirko "Kratkočasnih ugank in čudnih kanštov." Za našega kmeta je priredil zbirko veselih in žalostnih pod naslovom "Kmetom za potrebo in pomoč."

Pohlin je napisal tudi slovensko slovnico in slovar. Sestavil je seznam vseh slovenskih knjig in pisateljev, nekako zgodovino slovenske književnosti, ki je izšla po njegovi smrti.

Pohlin je prvi, ki se je oziral tudi na posvetne potrebe našega naroda, kajti njegove poučno-zabavne knjige so vzbujale veselje do branja.

BARON ŽIGA ZOIS. Žiga Zois je bil laškega rodu. Njegov oče je prišel iz Trsta v Ljubljano in se v drugo poročil s Slovenko Ivanko Kapusovo, ki mu je rodila v Trstu 1.1747., sinčka Žigo. Kmalu nato se je oče stalno preselil v Ljubljano. Sin je podedoval po očetu veliko trgovino z železom; po Kranjskem, po Nemčiji, Švici in Italiji pa je imel tudi rudnike in fužine. Ko je imel 42 let je ohromel in je 22 let preživel priklenjen na stol s kolesi, ki ga je sam izumil in s katerim se je vozil po stanovanju. Umrl je 1.1819.

Že v mladih letih je ves prosti čas posvetil svoji izobrazbi. Pomagal je našemu kmetijstvu in kmetom razdeljeval poučne knjige.

Najbolj pa je zaslovel Zois kot ljubitelj knjig in pospeševatelj slovenske književnosti. Vzljubil je slovensko govornico, slovensko književnost, našo preteklost in vse, kar je s slovenstvom v zvezi. Zbiral je slovenske knjige in najel celo dva kmeta, da sta potovala po Slovenskem in kupovala zanj stare knjige. Sam se je trudil, da pribori slovenščini prostor na ljubljanskem gledališkem odru.

V Zoisovi hiši so se zbirali vsi veljavni možje one dobe. Učenjaki, znameniti državniki in vojaški dostojanstveniki so se vselej oglasili pri Zoisu, če so potovali skozi Ljubljano. Njegova hiša je bila središče kulturnega in literarnega življenja na Slovenskem. Njemu se moramo Slovenci zahvaliti, da sta prišla za pero naš prvi pesnik Valentin Vodnik in naš prvi dramatik A.T.Linhart. V njegovi hiši si je pridobil potrebno znanje in si spletel prvo slavo Jernej Kopitar (1780-1844.)

Zois je zapustil globoko sled v našem gospodarskem in kulturnem življenju. Stoječ na vrhuncu sodobne izobrazbe, je izbral, izpodbudil in vodil vse one delavce, ki so slovenščini odprli nova pota.

(Pirjevec)

PRISPEVKI NAŠIH FANTOV IN DEKLET STAVA

Iz Hajfe v Kairo sta se vozila z vlakom narednik Polde in redov Jože iz Pliskovice. Vožnja je preklemano dolgočasna in ko sta oglodala vse šotore po vrsti in njegove prebivalce ter tudi o kantini in njeni vsebini izrekla končno sodbo, jima je vendarle postalo počasi dolgčas. Ko se je narednik Polde že petinštirideset krat prevrgel z ene plati na drugo, je počasi izpovedal tole modrost: "Veš kaj, Jože, ali rad ugibaš uganke? Včasih so po kakšno prinesli v "Bazovici", zdaj jih je pa kar zmanjkalo, gvišno jih je hamsin posušil." - "Ja, veste gospod narednik, v šoli v Pliskovici smo jih včasih tudi ugibali, saj veste za tisto: luknjica pri luknjici, pa vendar vodo drži." Ah, to je figa, pa ne uganka." - "Ne figa, gospod narednik, goba je goba!" - "Ne, Jože, zdaj pa zares, veš kako bova napravila: jaz ti povem uganko in če je ne boš uganil, mi plačaš 20 pijastrov, če pa uganeš, pa jaz tebi." - "Dobro," je odvrnil, Jože "ampak, vi gospod narednik, ste učen gospod, pa mislim, da bi bilo po pravici, da če jaz izgubim, plačam samo deset pijastrov." - "Velja" je dejal narednik Polde, "kar prični!" - "No, pa povejte, katera žival ima tri noge za hojo in dve nogi za frčanje?" - "Ne vem", je odgovoril narednik Polde, "Tu imaš dvajset pijastrov, ampak sedaj le povej kakšna žival je to?" - "Jaz tudi ne vem", je odgovoril Jože, "tukaj imate dobljenih deset pijastrov!" - Pravijo, da naprej nista ugibala, oba pa sta le srečno prišla v Kairo.

PIJONIRSKI VOD

Četni narednik je zbral v taborišču nekaj dvajset zabušantov iz pionirskega voda. - "Imam", je rekel zbrani družbi, "za največjo lenobo med vami - najlažje delo. Tisti, ki misli, da je največja lenoba, naj dvigne roko."

Devetnajst članov združenja je kot en mož dvignilo svoje desnice.

"Zakaj pa ti nisi dvignil roke", je vprašal narednik 'pionirja', ki je ostal zravnal pred njim.

"Pretežko mi je in prenaporno" se je počasi odrezal.

PRVEGA V MESECU.

Sonce v Egiptu - sijaj,
dekle v Kairu - smehljaj;
pesem v kantini - srebro,
vince s Karmela - zlato.
Oj, to je svoboda zlata,
moja je duša bogata.

POZOR! MINE!...

"Nebojša" je počasi rinila po morski gladini. V območju minskega ležišča jo je vodil angleški pilot. Pa se mu je na poveljniški most približal narednik Djoko. "Pa, kje so, bogati, te tvoje mine, ne vidim nobene." - "Ne vem je odgovoril pilot. - "Uh, kako da ne veš? Kakšen pilot pa si?", se je obregnil narednik Djoko.

"No, no, le nobenege razburjenja! Kje so mine, ne vem, pač pa prav dobro vem, kje jih ni!" je porogljivo odvrnil pilot.

El Alamein na Vse svete 1942

Temna pošast, sredi noči;
črn tank, čez pesek drči.
Grmi in bliska se vmes,
hrup letal in vrisk koles.

Tisoč topov nabija takt,
bruha ogenj pred naš prag.
Šibi se v hrbtu Lah zrahljan,
še cmeriti ga nič ni sram.

Oj, da si kakor kraški les
ne cvilil bi ko moker pes,
Al' si samo laško teslo,
ki mu strah je bojno geslo.

Že rezgetajo Tommy-gani
v galop bežijo Italijani...
Zelandske bombe tulijo,
bacači pa vmes krulijo.

Morjé in zemlja trepeta,
obupni krik gre do neba.
Tedaj prikaže se Anglež,
me vpraša: "Ali z mano greš?"

Nato mi čutaro nastavi
po grlu teče whisky pravi.
"Le z mano pojdi, kraški sin,
če pravi res si ti Slovin!"

(M.A-č)

SLOVENCİ IN SLOVENKE!

Z današnje številko "Šotorske knjižnice" je slovenski tisk na Srednjem vzhodu zopet nekoliko napredoval. Z velikimi žrtvami in trdom si vendarle utira slovenska beseda pot med tiste naše brate, ki jim je bila 22 let prepovedana slovenska tiskana beseda. "Šotorska knjižnica" naj bo šolsko berilo vsem, ki so prejeli pouk slovenskega jezika zgolj iz materinih ust. Res je, da imamo velike težave, zlasti s pravopisnimi napakami, s katerimi smo v večni borbi, vendar bo tudi taka, čeprav nekoliko nečista slovenščina, služila svojemu namenu.

Da bi naš tisk, zlasti "Šotorsko knjižnico" ohranili pri življenju, je dolžnost nas vseh, da ji zajamčimo obstoj! Nabirajte zato, fantje in dekleta, nove naročnike, da bodo vsi Slovenci obenem tudi naročniki "Šotorske knjižnice"! Pokažite jo tudi ostalim bratom Jugoslovanom in jih povabite v naš krog! - Novi naročniki bodo pri poverjenikih dobili tudi v bodoče zvezek števil. 7 in s tem začetek novega romana. Poverjeniki naj nam pošiljajo naslove novih naročnikov najkasneje do 10. vsakega meseca. Sproti naj tudi javljajo uredništvu vsako spremembo bivališča naročnikov! - Obilo kratkočasja pri čitanju in veselja s prispevki za "Fantovski in dekliški kotiček" želi vsem.

UREDNIŠTVO